

KAITSE

AXEL
ROSMANN

KODU

№ 2

1936. a.

30 senti

TOIMETUS:

Tallinnas Kaarli t. 8, kaitseliidu peastaabi ruumes.

Vastutav toimetaja: kolonel J. Maide
telefon 451-94.

Tegev toimetaja: kapten A. Truuvere
telefon ametis kv. 156-a,
kodus 465-01.

Väljaandja: Kaitseliidu peastaap.
Kaastõõ arvatakse tasu alla, kui sellele tasunõudmine on peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaatmiseks markimata käsikirju alal ei hoita.

Tegevtoimetaja kõnetunnid teisipäeviti ja neljapäeviti kella 10.00—12.00.

*

TALITUS:

Tallinnas Kaarli t. 8.

Talitus on avatud iga päev kella 9—3.
Telefon 451-89.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/2 a. 3 kr.,
1/4 a. Kr. 1.50, kuus 50 senti.

Kuulutuste hinnad: ä üks lehekülj teksti ees 50 kr., tekstis 80 kr., teksti äärel 40 kr. Väline kaas 80 kr., sise-
mised 60 kr.

Nr. 2

1936

SISUKORD:

Riigivanema otsus nr. 3.

E. H. T.: Üles, eesti malev!

K. Pähk: Maa ja rahva tulevik kohustab.

Kroonikat.

E. T.: Inglise kuningas Georg V †.

E. T.: Uus kuningas Edward VIII.

A. Hinnom: Kui Vene sõjaväe võimud olid nõus Eesti pataljoni asutamiseks.

J. Saarsoo: Karjamajandus on terve põllumajanduse alus.

Toomas Kivi: Yeebruar on suusakuu.

A. K.: Suusa sünd.

A. B.: Pakasega soomusrongil.

Toimetusele saadetakirjandust.

*Igale perenaisele hea
ja odav õmblusmasin*

Võistlemata odava hinnaga ostate

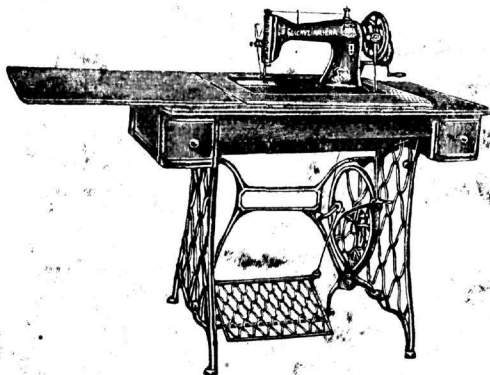
Nõuk. Vene õmblusmasina
„Goschweimaschina“

Nõuk. Vene õmblus-
masinad

on valmistatud kõige
paremast materjalist,
parimate äsjatundjate
ühitusel, on vankse,
kerge käiguga ning tee-
vad peene, ühetasase
õmbluse

„Goschweimaschina“
masinad

on enne turulesaatmist
hõhjalikult proovitud ja
võistlevad julgest maailma-
ilma parimatega

Tagavaraosad saadaval kõigis müügikohtades.

Esindaja Eestis:

M. NARITS & Ko

Tallinn, V. Posti 5, tel. 446-68

MÜÜGIKOHAD:

O.-ü. Esto-Muusika, TALLINN, Viru 2

TARTU, Aleksandri 2

PÄRNU, Rüütli 41

VILJANDI, Lossi 14

Aug. Taal, VÖRUS, Tartu tän. 15

Petserimaa üh.-pangamaja, PETSERIS

Joh. Tibbing, NARVAS, Joala 15

M. Ellert, RAKVERES, Tallinna tän. 16

Järva Majandusühisus, PAIDES

A. Schmidt, JÕHVIS

V. Schmidt, TAPAL

H. Känd, RAKKES

A. Koomann, LÄHULAS

Vennad Neumannid, TÕRVAS

J. Goldberg, AHJAS

Pärnu Majandusühisuse osak., VIGALAS

A.-s. „Bergmann“, KURESSAARES

Majandusühisus, LAIMJALAS

JÕGEVAL

Kaitse Kodu!

ILMUB 2 KORDA KUUS

Nr. 2

Tallinnas, reedel, 31. jaanuaril 1936

XII aastakäik

Riigivanema otsus nr. 3.

8. jaanuaril 1936.

Esitan Eesti rahvale Eesti Vabariigi Põhiseaduse paragrahvide 1 ja 27 alusel otsustamiseks alljärgneva Rahvuskogu kokkukutsumise otsuse kava ja määrán rahvahääletuse 23., 24. ja 25. veebruariks 1936:

Eesti rahva otsus Rahvuskogu kokkukutsumiseks.

Eesti riigivõimu kõrgeima kandjana

Eesti rahvas

rahvahääletusel 23., 24. ja 25. veebruaril 1936. aastal

Otsustas:

1) anda Riigivanemale volituse kokku kutsuda Rahvuskogu, kelle ülesandeks on vastu võtta vajalikud parandused maksvas Eesti Vabariigi Põhiseaduses või vajaduse korral loota välja ja vastu võtta uus Põhiseadus;

2) et Põhiseaduse parandamisel või uue Põhiseaduse väljatöötamisel tuleb Rahvuskogul võtta juhtnõõriks, et Eesti jääb rahvaavalitsuslikul alusel valitsetavaks Vabariigiks, kus kõrgeim võim on rahva käes, ja et Eesti riiki juhivad valitav riigipea tema poolt ametisse kutsutava valitsuse ning kahekojalise rahvaesinduse tasakaalustatud koostööl;

3) volitada Rahvuskogu vastu võtma Põhiseaduse elluviimiseks vajalikke seadusi;

4) Rahvuskogu koosseisu ja tegevuse kohta määrata järgmist:

— Rahvuskogu on kahekojaline;

— Rahvuskogu esimesel kojal on 80 liiget, kes valitakse rahva poolt üldisel, ühetaolisel, otsesel ja salajasel hääletamisel isikuvalimise põhimõtte alusel Riigivanema poolt antavas sellekohases valimisseaduses ettenähtud korras;

— Rahvuskogu teisel kojal on 40 liiget; teine koda koosneb kohtute, omavalitsuste, majanduslike ja kutsete omavalitsuste, vähemusrahvuste kulturomavalitsuste, Tartu ülikooli, kaitseliidu ja kirikute esindajaist Riigivanema poolt määratavail alusel ja Põhiseaduse väljatöötamiseks vajalikkude teadmistega ja kogemustega isikute hulgast Riigivanema poolt määratavast kümnest liikmest;

— Rahvuskogu esimene ja teine koda töötavad eraldi; kui lahkumineku puhul Rahvuskogu kodukorras määratud alustel ettevõetavad kooskõlastamiskatsed jäävad tagajärjetuiks, moodustavad nad Rahvuskogu üldkoosoleku, kus küsimus otsustatakse hääleteenamusega;

— Rahvuskogu peab lõpetama temale pandud ülesanded kuue kuu jooksul, arvates tema kokkuastumisest;

— Rahvuskogu liikmed ei saa palka, kuid neile tasutakse istungitest osavõtmise kulud.

K. Päts

Peaminister

Riigivanema ülesannetes.

Joh. Müller

Kohtuminister.

Üles, eesti malev!

Kuu aja pärast, 23., 24. ja 25. veebruaril s. a., seisab meie kodanikel ees suur ja tähtis rahvahääletus, mis peab otsustama rahvuskogu kokkukutsumise ja põhiseaduse uuendamise küsimuse.

Juba aastaid on meie rahvast häirinud põhiseaduse kriisiraskused. Meie seniste põhiseaduste puudused on vaatamata riigi tõsisemate ja kaalukamate juhtide heale tahtele ja pingutustele toonud suuri raskusi, hõõrumisi, kardetavaid sisevõitlusi ning rahva elu edu takistavaid rahulolematusi meie noore iseseisvuse aastatesse. Kuigi meie rahva jõukus, heaolu, rahvuslik enesetunne, hariduslik tasapind ja kaitsevõime neil iseseisvuse aastail väga suuresti ja jõudsasti on tõusnud, siiski on meie rahva tööjõudu, ühtlustunnet ning rahulikku korda riigis saanud halvata sellased pahed, nagu killunemine demagoogiliselt võistlevaisse parteidesse, võimutasa kaalutus ja muud sellega ühenduses olevad nähtused. Seda on seni võimaldanud meie põhiseadused.

Kui endine põhiseadus tegi kõikvõimsaks parteidest koosneva parlamendi ja võimaldas sel nii valitsuse kui ka rahvaga talitada oma tahtmise ning sajapealises hulgas paratamatute intriigide järele, siis praegune põhiseadus on kõikvõimsaks, kontrollimatuks teinud riigipea, kes üksinda võib otsustada ja valitseda nii nagu soovib.

Meie rahvas oma terve ja vabadust hindava vaimuga ei taha ega suuda taluda tasakaalustamata võimu, olgu see liiaks kõikuv või liiaks paindumatu. Meie rahvas tahab ja väärrib soliidset demokraatlikku — kindlat rahvavalitsuslikku — korda, kus võimu kõrgeim algallikas jääks rahva kätte, selle usaldusmeestena aga juhiks rahva saatust riigipea, valitsus ja rahvaesindused, kelle kõigi võim aga olgu tasakaalustatud nii, et nad üksteisi küll kontrolliksid, aga üksteise paremat tahet takistada ei saaks.

Meie esimene põhiseadus sündis rasketel murranguaegadel, kus tookordses valijaskonnas ja Asutavas Kogus suurt mõju avaldasid suure maailmasõja, Vene revolutsiooni ja võõra võimu alt vabanenud ning iseseisvuseks korraldamata rahva ärevad mälestused, vaated ja tunded. Kuigi Asutav Kogu vahest parimat tahtis anda, siiski polnud tal veel riiklikke kogemusi ega vastanud ta ise oma koosseisult meie põhjamaiselt kaine ning kodu ja isikuvabadust

armastava rahva põhivaimule. Ta andis põhiseaduse, mis küll kubises iseäralistest liberaalustest, pealtnäha meeldivast vabameelsusest, kuid milles riiki juhtiv võim oli tasakaalutu. See tõi aastate jooksul kriisi, mis seda rohkem veel süvenes, mida rohkem mujal Euroopas mitmel pool demokraatlikud põhiseadused varisesid.

Kahel korral püüdis vana põhiseaduse alusel loodud riigikogu põhiseadust parandada, kuid et sama riigikogu eluviiside tõttu parteiliselt lõhenenud rahvas enam ei uskunud riigikogu kui kõrgeima valitseja heasse tahtesse, siis kukkusid need parandused rahvahääletusel läbi.

Üldises võitluses parteide vahel süvenes aga rahulolematust riigis. Ja kui siis ühe poliitilise grupi poolt esitati uus põhiseaduse kava, mis sama riigikogu — selle sajapealise majesteedi, kes polnud osanud sirgjooneliselt, asjalikult ja kindlalt valitseda ning kes sageli kabinette nagu mängukanne lennutas ning löi, — võimu üsna nulli ligi viis ja võimu andis ainsa isiku — riigivanema-presidendi — kätte, siis hääletas tüdinud rahvas selle kava poolt, lootes oma massipsühhoosis, et vahest saame nüüd rahu majja ja riigielu roopasse. Sellane äärmusest äärmusesse hüppamine on aga väga kardetav. Kui esimene põhiseadus loodi pärast maailmasõda võimule ja moodi tõusnud, kuid praktiliselt riigielu juhtimist mitte veel omava sotsialismi mõju all, siis nüüd oli tehtud uue põhiseaduse näol vastulöök järjekordse moeõpetuse — fašismi, juhprintsibi, ainuisiku valitsemise — mõjul.

Sellased äärmustesse kaldumised pole õnneks meie rahvale. Seda mõistsid ka meie iseseisvuse rajamisaja kaks suurimat eestvõitlejat ja juhti, praegune riigivanem K. Päts ja kaitseväge ülemjuhataja kindral-leitnant J. Laidoner, kes kindlaimate demokraatliku korra ja rahvavalitsusliku viisi pooldajatena asusid vastu meie vaba rahva põhiõiguste kaotsimineku võimalustele, ning demokraatliku riigikorra hooldajaina asusid tööle, et meie riigielu kindlalt uueks luua rahvavalitsusliku riigikorra alusel. Kõigepealt luues riigis kindla korra ja rahu asusid nad eelduste loomisele, et seda riigikorda maksmat panna. Nüüd on riigivanem pöördunud rahva poole, kutsudes kõiki appi jääva ja kõikumatu demokraatliku korra lõplikuks kindlustamiseks meie riigis.

Kl. propaganda tegelased 23. jaanuaril s. a. Tallinnas nõupidamas.

Eeloleval rahvahääletusel peab rahvas oma osavõtu ja vastusega andma otsuse, kas ja kuidas kindlustada meie riigi ja rahva saatus. Seepärast omab eelolev rahvahääletamine erakordse tähtsuse ning seepärast on iga kodaniku ülim kohus siin kindel ja sõna ütelda riigivanema tähtsale ning suurelatuslikule ettepanekule. See võimaldaks kutsuda kokku rahvuskogu, kes siis rahvahääletusel õigekstunnistatud põhilause alusel parandaks maksvat põhiseadust või töötaks välja uue, mis kindlustaks vabadust ja korda ning looks meie riigielu tasakaalustatuks ja uueks.

Vaadeldes riigivanema poolt rahvale heakskiitmiseks esitatud otsuse kava näeme, et selle järele rahvas otsust andes määrab ära kõik tulevase riigikorra tähtsaimad põhialused. Rahvuskogu oma volitustes oleks kindlalt piiratud rahva enda tahtega: Eesti peab olema demokraatlik vabariik, mida valitseks rahvavalitsuslikul alusel. Senisest parteideriigist peab ta riigipea, stabiilse valitsuse ja kahekojalise rahvaesinduse vahel jaotatud ning tasakaalustatud võimu ja ülesannete abil saama tõeliseks vabaduste maaks, kindla korraga rahvariigiks.

Riigivanem on öelnud, et kord tuleb riigis teisiti kindlustada kui seda tagab praegune põhiseadus; seda on valitsus kindlasti ette võtnud, poolel seisemajäämist ei ole ja valitsus enne ei tagane, kuni on jõutud meie riikliku, demokraatliku, korra uuestielustamisele. Sama on kinnitanud ka meie riigikaitse kõrgeim juht kaitseväge ülemjuhataja. Igale kainelt mõtlevale kodanikule, kellele on kallid Eesti riigi rahu ja saatus, peaks olema selge, et 23.—25. veebruaril rahvahääletusel ei või olla kaksipidi mõtlemist ega kõhklevat eemalejäämist hääletusest. Igale on selge, et uue korra maksimahakamine tooks meie maale tagasi korda rahu, mida meie nii hädasti vajame ja mida peame soovima oma riigi arengu ning iseseisvuse püsivuse huvides.

Kuidas tuleb talitada igal kaitseliitlasel eeloleval rahvahääletusel? Mis oleks tema kohuseks vaba kodanikuna?

Meie kaitseliit on alati kindlalt eemale hoidunud parteipoliitilistest heitlustest ja seda peab ta kõige kindlamalt tegema ka tulevikus. Kaitseliit on riiklike ülesannetega seltskondlik rahva omakaitse organisatsioon, kelle ülimaks ülesandeks on säilitada riigis rahu ja aidata seda kaitsta nii sisemiste kui ka väliste vaenlaste vastu. Et säilitada riigis rahu, on tarvis mitte ainult relvaga olla valvel, vaid ka sõnaga ja mõttega püüda olukordi nii lahendada, et rahutused ja riikliku elu kriisid oleksid ära hoidud.

Kaitseliit on apoliitiline ja vabatahtlik rahvusorganisatsioon — on organisatsioon, kes oma isamaad kõige andunudumalt tahab teenida, tarbekorral kogu oma jõu ja isegi oma elu isamaa altarile tuues. Vabatahtlikkus on suur eneseohverdamise akt. Kes vabatahtlikult töötab suure eesmärgi kasuks, see on alati teistest õilsam ja temalt võib ka paremat ning rohkemat loota. Apoliitiline olla ei tähenda aga sugugi mitte seda, et peab eemale hoidma kõigest sellest,

Kaitseliidu ülem kindral J. Orasmaa, peastaabi ülem kolonel J. Maide ja kult.-inf. jsk. pealik kpt. A. Truuvre kl. prop. tegelaste nõupidamisel.

MAA JA RAHVA TULEVIK KOHUSTAB

Palju hämaraid päevi on pidanud üle elama meie kodumaa. Palju päevi täis tuska ja kibedat kannatust illustreerivad meie vabadusvõitluse ajalugu; on olnud silmapilke, kus kõik näib olevat kaotatud, kus kokkuvarisemine on käega katsutav, kuid vabadustuluke ei sure üheski allaheidetud rahvas, kuigi see vahest ajutiselt sumbub võõra domineeriva võimu survele.

Seda tõendab meiegi lähim minevik, kus vabanesime võõra võimu kütkest ja asusime ise korraldama oma kodu.

Juba meie sünnihälli juures varitses vaenlane veriste kätega, et meid hävitada. Meie noort vabadust, seda paljutöötavat ning enustavat koidutähte, ähvardas juba alguses tõsine hädaoht.

Tee iseseisvusele on olnud pikk ja okkiline, täis muresid, ohkeid ja meeheitlikke võitlusi.

Ent rahvaste vabadusvõitlused, niipalju kui neid tunneb ajalugu, on olnud alati ja igal pool rasked, visad ning meeheitlikud. Seetõttu on ka võidusaavutused igale rahvale olnud armsad ja kallid.

Ka eesti rahvas on viimases vabadusvõitluses nii ida kui ka lääne vägivalda vastu näidanud, et temas on veel tugev esivanemate — k a l e v i — vaim, et temas elab küllalt mehi,

kangelasi, kes oskavad, julgevad ja suudavad teostada rahva kalleimaid aateid.

Selles kangelasmeelses heitluses kanti kokku need kivid, millest rajati alused Eesti vabale ja iseseisvale kodule.

*

Oma ligi 18. iseseisvuse aasta kestes on meie riik ja rahvas vaatamata kõigile raskustele ning isegi mõningaile nooruse eksisammudele oma elu korraldamisel väga palju ja kahtlemata rohkem korda saatnud kui seda mõne vanema rahva juures võime tähele panna, ja, võttes arvesse meie rahva tervet ning töökat vaimu, ei tohiks vähimatki kartust olla ega tekkida tuleviku suhtes, nagu ei suudaks me iseseisvalt jätkata oma elu.

Siinkohal ei saa, kahjuks, jätta märkimata neid kurbi sündmusi, mida oleme pidanud elama üle oma iseseisvuse aastate kestes — et neist tõsist õpetust võtta tulevikuks.

Esmajärjes tuleks märkida 1. detsembrist 1924. a., kus vaenlane teist korda sirutas välja oma verise käe, et hävitada ja purustada meie kodu — ja mis oleks meie rahva nõrgema meeolekindluse juures võinud kujuneda isegi saatuslikuks meie iseolemisele.

millest on kasu tervikule, kogu riigile ja kogu rahvale.

On loomulik, et kaitseliitlane peab hoiduma parteipoliitilisest võitlusest, — et ta erakondadevahelises heitluses peab jääma apoliitiliseks. Kui aga otsustamise all on kogu rahva saatust määravad küsimused ning kogu rahva ja riigi rahuliku arenemise võimalused, siis on ka iga kaitseliitlane kohustatud täie innu ning tõsidusega kaasa töötama, et need küsimused lahendataks riikliku rahu ja rahva parema edu mõttes. Siis peab ka iga kaitseliitlane kui riiklikult ja rahvuslikult mõtleja vabakodanik oma energia tööle rakendama, et see otsus saaks sellane, mis toob rahvale õnne ja riigile rahu.

Eelolev rahvahääletus on Eesti rahva tuleviku kindlustamise mõttes äär-

miselt suure tähtsusega. Siin tuleb küsimuse alla, kas astume suure sammu edasi korra, rahu ja vabaduste kindlustamise suunas, või jääme tammuma raskusi võimaldava põhiseaduse ja otsustamata olukorra juure. Iga truu rahvuslane, kes oma riiki tahab näha õiguslikult korraldatuna ja vabadusi kindlustava riigina, see on kutsutud ja tuleb nüüd välja ja langetab oma otsuse tulevasele rahvuskogule jaatavalt.

Kodumaa rahu ja kindel kord on kallimad kui tammumine olukorras, mis lõhestab meie väikese rahva jõudu ja ühtlustunnet. Peame looma riigikorra, mis vanemal võimaldab oma riigi ja rahva saatuse juhtimise rahvuslikult ning kõikumishädaohuta üle anda nooremaile ja tulevastele põlvetele.

E. H. T.

Kui 1. detsembri kurvad sündmused olid ida arusaamise ja mõjutuse vili ja kavatsus meie rahvast uuesti paisata tundmatule teele, siis hiljutised 8. detsembri avantüristlikud ning kuritahtlikud kavatsused, millised, tänu meie kaitseaparaadi kõrgusele, juba eelavaldavast järgus sumbutati, näib olevat lääne pakitseva ning tungiva vaimu otsene vili ja mitte vähem kardetavam ja hädaohtlikum meie iseseisvusele, ja mis näib olevat väga lähedases suguluses landesväari vaimu kandjatega, mis oleks paratamatult välja kutsunud meeletu verevalamise käputäie inimeste haiglase võimuhullustuse ning kergemeelsuse tõttu. Meie rahvas on siiski niivõrd väike, et ta iialgi ei tohiks end ise hakata veristama. See oleks suurim meeletus ning kardetavaim mäng oma saatusega.

Kuid need sündmused näitavad ühtlasi, et nii edasimineku oleks olnud kahtlemata tee kuristikku, ja kui me tahame julgelt ning kartmatult endale rajada tulevikku, siis tuleb senised arusaamised võtta põhjalikule revideerimisele. Ja meie riigijuhtide ning valitsuse kohuseks on need pahaloomulised ja meie iseolemist õonestavad võõrkehad eesti rahva elavast organismist lõplikult eemaldada, et võiksime rahulikult ja üksmeeles teha oma tööd, mis tohiks olla suurimaks õnnistuseks meie rahva primaile ja ilusaimaile püüdeile.

Edasi tulevad meele meie riigimehe ja rahudelegatsiooni juhi kadunud Jaan Poska ettenägelikud sõnad, millega ta lõpetas rahu-töö aruande ettekandmise Asutavale Kogule, lausudes järgmiselt: „Maitskem rahu, aga hoidkem alal ja kasvatagem oma sõjalist jõudu!“

Teiste sõnadega — seda vaprat ennastsalgavat ning ohverdavat vaimu. Kuid kahjuks meie tookordne arusaamine oli veidi teissugune kui need ajaloolised ning hoiatavad sõnad, mis leidsid rakendamist alles pärast 1924. aasta 1. detsembri valusat ning kurba õppetundi rahva omakaitse — praeguse kaitseliidu — uuestisünniga.

Kaitseliit on suurim omakaitse ning rahvuslikku aadet kandev organisatsioon, kuhu on koondunud kümned tuhanded meie tublimad mehed, naised ja tulihingelised ning elust sädelevad noored.

Kaitseliit on ühtlasi rahva meelegenduse kandja, sisemise rahu ning ühtekuuluvuse kehastaja ja seepärast ei tohiks ükski tõsine riigikodanik, kellele on kallid meie rahva vabadus ja tulevik, puududa omakaitse ridadest, et ühiselt teha seda õilsat tööd meie julgeoleku

ja riigikaitse alal ja mida peab arvestama igaüks, kel tekivad vähegi kurjad mõtted meie olemasolu suhtes.

On avalik saladus, et meie geograafiline asend on sellane, kus ühelt poolt lehvib hitlerlik vaim ja teiselt poolt piirab meid tuldpurskav mägi, mille jalal me asume ja mis kaugegtki veel ei ole lakanud oma tuleleeki külva-mast, mis meid julgeoleku suhtes asetab eriti valveloleku seisukorda ja vähimagi enda unustamise korral võivad võõrad — saaki ahnitsevad pilgud — meie juures kergesti jääda peatuma.

Eriti valvelolekut nõuab meilt praegune erakordne aeg ja olukord maailma poliitilisel näitelaval, kus riigid rahu alalhoiu ettekäändel üksteise võidu end relvastavad, ja pea see ei või plahvatada kõige pisemast tulesädemest ja ka meid kiskuda oma kirgedele möllu.

Nüüd, millal me seisame oma riigielus suurte ning tähtsate küsimuste otsustamise ja lahendamise lävel, tuleb meil täie tõsidusega sellele vastu minna ja eesti rahva elus asetleidnud suurte ning ajaloolistel päevadel, s. o. 23., 24. ja 25. veebruaril, uuesti kinnitada usku paremasse tulevikku ja töötada, et maa, mida laulik märgib Peipsi piirilt Läänemere kaldani, Munamäe metsalt-murult Soome laheni, on ja jääb igavesti vabaks eestlaste koduks, kus eestlane ise oma vabal tahtel ning parima arusaamise järgi juhib oma elu ja korraldab kodu tema enda poolt loodava rahva valitsusliku korra alusel.

Et meie väikese kodumaa tulevik oleks helge ja päikesepaisteline, selleks kohustab meid praegune erakordne aeg ja nõuab meilt selget mõistust ja külma verd enam kui kunagi enne.

See on õieti meie vabadusvõitluse teine etapp ja seepärast ei tohiks siin ükski tõsine riigikodanik, kellele on kallid meie rahva ja maa tulevik, jääda ükskõikseks pealtvaatajaks, vaid kõik ühiselt tööle — tähiseil, mis on püstitatud vabadussõja heitlusväljadel, et sini-mustvalge trikoloor võib igavesti lehvida meie kodus.

Kui ärkamisaja päevil seati juhtlauseks — olgem eestlased — siis tuleks seda tänapäeval täiendada lisandusega — jäägem eestlasteks — ja kandkem seda nime väärilises aus, siis ei ole kahtlust, et me tuulte ning tormidegi keeriseis jääme seisma ega murdu iialgi.

Ja teie, noored, sirguge ning kasvage tuleviku tungla kandjaiks oma isade maal.

K. Pahk.

MÖÖDUNUD NÄDALAT

13. ja 14. jaanuaril peeti Tallinnas üleriiklik linna-peade, nende abide, maavalitsuste esimeeste, nende abide, alevivanemate, maa- ja linnavalitsuste, haridus- ja administratiiv-osakondade juhtide ja koolinõunike koosolekud rahvahääletuse selgitustöö asjus. Koosolekust võtsid osa peaminister K. Eenpalu ja propagandajuht H. Oidermaa.

15. jaanuaril lahkus Jaapan merekonverentsilt, sest tema nõudmisile pariteedi asjus Inglismaa ja Ameerika Ühendriikidega ei anna kaks eelnimetatud riiki kunagi õigust. Konverents aga ilma Jaapanita on niisama hea kui luhtunu ja kindel alus uueks relvastuse võidujooksuks merel on olemas.

15. jaanuaril juhtus suurimaid lennuõnnetusi Ameerikas. Suur reisilennuk kukkus alla, kusjuures sai surma 17 inimest.

17. jaanuaril peeti Tallinnas kõigi kaitseliidu malevate pealike ja teiste kaitseliidu juhtivate isikute koosolek kaitseliidu peastaabis. Tähtsaima osana oli arutusel kaitseliidu osavõtt 23., 24. ja 25. veebruaril asetleidva rahvahääletuse selgitustööst. Otsustati täiel rindel minna kaasa ja alata sõnalist selgitustööd nii kõnes kui ka trükis, „Kaitse Kodu!“ ja „Malevate Teadete“ kaudu.

Samal ajal peeti kutsekodade: Kaubandus-tööstuskoja, Majaomanike, Põllutöö- ja Arstide, Rohuteadlaste, Loomaarstide, Inseneride ja Agronomide Koja esimeeste ja sekretäride nõupidamine rahvahääletuse asjus. Otsustati aidata kõige jõuga kaasa suure rahvusliku iseolemise hoone püstitamiseks.

18. jaanuaril lõppes Pariisis rekordse ajaga kohtuprotsess, — üle kahe kuu — kuulsakssaanud suurpeturi Stawisky affääris, kus süüdistatute ridades istusid rahvasaadikud, ajakirjanikud ja hulk tuntud Pariisi avaliku elu tegelasi. Karistuseks mõisteti 2—7 aastat sunnitööd.

18. jaanuaril suri kuulus inglise kirjanik Rudyard Kipling 70 aasta vanuses. Kogu Briti impeerium leinab oma kuulsat kirjanikku, eesotsas kuningaga, kelle perekonnasõbraks oli kadunud kirjanik.

18. jaanuaril päästeti inglise uurimislävea „Discovery 2“ poolt Lõunameres kuuluis Ameerika maa- deuurija Ellsworth ja piloot Kenyoni. Neist puudusid juba alates möödunud aasta novembrist igasugused elumärgid.

20. jaanuaril algas Helsingi linnakohtus Soome vapside protsess. Peasuuluseks on major Heimolaine — suurim kaasaaitaja 8. detsembri mässukatses Tallinnas, kes muretses meie vapsidele relvi. Eestis ei ole vapside protsessi niipea oodata, sest järjest uute asjaolude ilmsiktulek venitab juurdlust.

20. jaanuaril esinesid raadios pikemate kõnedega rahvahääletusest rahvuskogu kokkukutsumiseks riigivanem K. Päts ja ülemjuhataja kindral J. Laidoner. Kõnet jälgiti huviga üle kogu maa.

21. jaanuaril suri nädal tagasi haigestunud Inglise kuningas Georg V, 70 aasta vanuses. Kogu maailm, eriti Briti impeerium, on valusas leinas. Uueks kuningaks saab Walesi prints Edward VIII nime all.

23. jaan. suleti siseministri otsusel Soome vapslik organisatsioon „Sinimusta“. Nimetatud organisatsioon aitas suuresti kaasa mässu organiseerimisel Eestis.

23. jaanuaril peeti üleriiklik kaitseliidu propaganda-pealike koosolek — viiekümne osavõtjaga. Peale otseste kaitseliidu küsimuste olid arutusel propagandavõrgu ülesanded eeloleval rahvahääletusel rahvuskogu kokkukutsumiseks, kus otsustati üksmeelselt toetada ja aidata kaasa selle suure rahvusliku suuralgatuse läbi- viimiseks.

25. jaanuaril startis Tallinnast 22 tähesõiduaatot Monte-Carlosse. Tee pikkus on 4000 km ümber.

25. jaanuaril sõitis Inglise kuninga matusele Eesti riigivanema ja valitsuse ametliku esindajana kv. ülemjuhataja kindral J. Laidoner. Käskudetäitja ohvitserina sõitis kaasa mereväe van.-ltm. Sandbank.

Abessiinias on käimas praegu ägedad lahingud Makalle ümbruses. Önn on vahelduv, ohvreid ja mater- jaalseid kahjusid on mõlemal pool palju. Suured vihma- sajad raskendasid itaallaste motoriseeritud osade tege- vust, sest teed muutusid läbipääsmatuiks. Siiski algas kindral Graziani suurt pealetungi lõunarindel ja viis selle edukalt lõpule. Ras Desta löödi täieliselt. See- järele vallandas keiser ras Desta ja määras uueks rin- deülemaks lõunasse Vehib-paša. Abessiinias kuu- lutati välja uus üldmobilisatsioon. Rahvasteliidu nõu- kogu, kes pidas oma istungeid väga vaikselt ja läks juba laiali, arutas kõige vähem Itaalia-Abessiinia kon- flikti ja pikisilmi oodatud õlisanktsioonidest ei tehtud juttugi. See on ka mõistetav, kuna poliitiline olukord oli paisatud segi kahest vägagi tähtsat momendist — Lavali kabineti lahkumisest Prantsusmaal ja Inglise kun- ingtona surmast.

INGLISE KUNINGAS GEORG V †

BRITI MAAILMARIIGI KADUNUD VALITSEJA KUULSUSRIKAS ELUKÄIK

Õöl vastu kolmapäeva, 22. jaanuaril, teatas raadio ja telegraaf Londonist kogu määratusuurele Briti impeeriumile ja kogu maailmale, et Tema Majesteet Inglise kuningas Georg V on vaikselt ja jäävalt lahkunud siit maailmast. Suure riigisuurkuningas on surnud — see leinasonum lendas üle maailma, täites kurbuse ja leinaga kõigi nende südamed, kes olid õpinud teda austama küll alamana, küll ka nende riikide kodanikena, kes hindasid Briti riigi vägevust, abi ja toetust võitluses vabaduse ja inimsoo edu eest.

T. M. kuningas Georg V †

Vaikselt on 70-aastaselt vanaduses kustunud see monarhh, kelle üle 25-aastase valitsuse kestes Briti impeerium on tõusnud oma vägevuse kõrgeimale tipule. Briti riik on praegu elanike arvult, pindalalt, sõjaliselt ja majanduslikult vägevuselt, vabameelselt riigikorralt, rahva heaolult, oma liitlaste ning sõprade rohkuselt ja elanikkonna üksmeelelt võimsaim kui kunagi varem. Selle vägevuse ja heaolu rajajana läheb Tema Majesteet Georg V meie aja ühe suurima inimesena ja maailma suurima riigi õilsa juhina ajalukku.

Kuningas Georg V sündis 3. juunil 1865. a. kuninganna Victoria troonipärija, tolleaegse Walesi prints Edwardi, teise pojana. Ta ema oli sündinud Daani printsess Aleksandra — pärasise Vene keisrinna Maria Feodorovna (Aleksander III-da abikaasa) õde. Kui prints Georg sündis, ei näinud keegi ette, et temast saab hiljem Briti riigi valitseja. Troonipärimise järjekord oli temast siis üsna kaugel. Ta isa oli alles troonipärija, vanem vend elas, ja vanaema — kuninganna Victoria — valitses pärast prints Georgi sündi veel terveid 36 aastat. Noort printsi ei hakatud kasvatama tulevaseks valitsejaks, vaid tal lasti pühenduda isiklikule erale.

Prints Georg astus mereväkke. Pärast poisikeseaastais sooritatud maailmareisi ja mereväekooli lõpetamist astus ta 1883. a. ohvitserina mereväkke, teenides hulk aastaid tegeliku ohvitserina kümnel mitmesugusel lahingilaeval, reisides läbi peaaegu kogu maailma, eeskätt laialdased Briti dominioid ja asumaad, ning õp-

pides põhjalikult tundma inglaste auväärseimat kutset — meremehe elu. 1888. a. nimetati prints Georg lahingilaeva „Crescenti“ komandöriks aseadmiraali astmes. Kokku oli ta mereväes 12 aastat, s. o. 1879.—1891. aastani.

Kuna Georgi vanem vend, Clarence'i hertsog, Albert-Victor, 1892. a. suri, tuli ta Walesi prints Edwardi järgmise pojana juba tõsiselt arvesse tulevase troonipärijana. Nüüd asuti vahepeal tõsise meremehena tööd armastama ja maailma tundma õppinud prints Georgi ette valmistama tulevaseks valitsejaks. 1892. a. nimetati ta Yorgi hertsogiks. 1893. a. abiellus prints 1867. a. Inglismaal sündinud printsess Mary of Teckiga, oma surnud vanema venna mõrsjaga. Abielupaaril, kelle õnnelik, truu ja eeskujulik abielu on saanud legendaarseks, sündis 27. mail 1894. a. esimene poeg Edward — nüüdne uus 41-aastane poissmees-kuningas Edward VIII.

Kui 1901. a. üle 64 aasta valitsenud kuninganna Victoria suri ja tema poeg Walesi prints Edward

VII-dana troonile asus, sai prints Georg Walesi printsiks. (Inglismaal antakse troonipärijale Walesi printsiaunimi, kuna muud kuninglikud printsid nimetatakse hertsogiteks.) Samal aastal külastas printslik abielupaar Briti dominiione, kusjuures ta Austraalias kuninga nimel troonikõnega avas parlamendi. Edward VII-da surmapäeval, 6. mail 1910. a., sai ta Georg V-dana „Suur-Britannia, Iiri ja Briti tagamere dominiionide kuningaks Jumala armust ning usukaitsjaks ja India keisriks“. Suure pidulikkusega toimus 22. juunil 1911. a.

Kaitsevägede ülemjuhataja kindral J. Laidoner Tallinnas Balti jaamas vestlemas vanemate kaitseväe juhtidega enne sõitu inglise kuninga matustele, millest tema võtab osa riigivanema ja vabariigi valitsuse esindajana

Inglise kuningapaari kroonimine, millest võtsid osa ka kõigi Euroopa valitsejate esindajad ja rohkel arvul India ning muid idamaa vürste. Walesi printsiks sai kuningapaari kõige vanem poeg Edward, nüüdne uus kuningas. Sama aasta novembris sõitis kuningapaar Indiassa, kus ta hiilgava toredusega krooniti India keisriks.

Kuningas Georg V valitsemisajajärgul on Briti riik elanud üle lugemata rohkesti mitmesuguseid raskusi, võitlusi ja muudatusi, kuid neist kõigist on see määratu suur riik eduga välja tulnud. Georg V-da troonile astumisel 1910. aastal oli riik lõhestatud teravast võitlusest parlamendi alamkoja ja ülemkoja vahel. Poliitiliste parteide vahelise võitluse teravused läksid nii kaugemale, et põhiseadusliku kriisi keeristes taheti isegi ülemkoda kaotada ja muid riiklikke traditsioonide ning põhikorralduste suuremaid muudatusi teostada. Tasa kaaduka, otsekohese, lepitava ja õigluse ning õiguslikku korda austava valitsejana läks tal korda neid tülisid ja vastolusid lepitada ning seega kindlustada Briti maailmariigi aluseid ja trooni prestiiži.

Kuni surmani hoidis kuningas kinni oma tütusest: „Üheks minu elu eesmärgiks on põhiseadusliku valitsuse säilitamine. Selles mõttes olen mina otsustanud kogu eluaeg töötada kõigi rahvakihtide õnneks ja heaoluks.“

Georg V-da esimesil valitsemisaastail lisandus parteidevahelistele tülidele ka rahvuslik tüli iirlastega, kes nõudsid omavalitsust, ning naisõiguslaste — suffražetide — märatsev võitlus naiste valimisõiguse eest. Verevalamised, pommid ja tänavakokkupõrked polnud siis haruldased. Kõiki neid tülisid suutis Georg V lahendada.

Iirlased said home rule — omavalitsuse — ja hiljem dominiioni iseseisvuse, naised aga valimisõiguse.

Suurimaks raskuseks Inglismaale oli Georg V ajal aga maailmasõjast osavõtt. Sõja ajal käis kuningas korduvalt Pariisis ja väerindel, et isiklikult kõvendada liitlaste koostööd ning julgustada sõdureid. Lihtsas hallis kindralivormis külastas ta siis väeosi, sadamaid, dokke, haiglaid ja juhtis valitsemistööd, hoidudes kindlalt piiresse, mis talle põhiseaduses ette nähtud. Sõja ajal oli ta keskpunktiks, kelle ümber kogunesid kogu impeeriumi rahvad ja sõjajõud. Ka Briti riigi ümberkorraldamine pärast maailmasõda, kui dominiionid said peaaegu täielikult iseseisvaks, asumaades valitsemiskordasid mitmeti ümber korraldati ja kogu impeeriumi peamiseks ühendajaks jäi ühine kroon ning ühine kuningas, toimus see kõik õnnelikult ja rahulikult tänu Georg V suurele populaarsusele ja armastatud isikule.

Novembris 1928. a. haigestus kuningas väga raskesti. Kopsupõletik ähvardas tõsiselt vana monarhi elu. Aafrika-reisil viibiv Walesi prints kutsuti kiiresti koju, kuna kardeti kõige halvemat. Kuid arstidel õnnestus tookord kuninga elu päästa. Järgmise aasta septembris avas ta juba parlamendi ja esines jälle avalikult.

Kui ülemaailmne majanduskriis 1931. a. oli haripunktile tõusnud ja inglise valitsus naela kursi laskis langetada, vähendas kuningas kokkuhoiuks ka hoovkonna kuluseid. Ta laskis vähendada oma „civil listi“ — palgasummasid — ning näitas kokkuhoius eeskujutavalt. Nüüd, kus Inglismaa majanduskriisist on endisest võimsamana välja tulnud, pole kuninga soovil tema palgasummasid tõstetud. Läänud aasta 5. mail ja järgnevatel kuudel pühitses Georg V oma 25-a. valitsemise juubelit. See oli hiilgavaks rahvuspühaks kogu impeeriumis, ja see austusavalduste suurus, mis vanale kuningale siis üles näidati kõigis dominiionides ning asumail, tõendas kogu maailmale, milliseks võimsaks sidelülits impeeriumile on Inglise kuningakoda.

Kuningas Georg V kuulus Windsorite dünastiasse, mille rajajaks oli ta vanaisa, Sachsen-Koburg-Gotha prints Albert, kuninganna Victoria, viimse Hannoveri dünastiast valitseja, prints-abikaasa. Edward VII oli sest dünastiast esimene valitseja Inglismaal. Kui Saksa õhulaevastiku pommi- ja gaasirünnakute tõttu Inglismaale ja halastamatu veeluse sõja tagajärjel süütult surma saanud naiste, laste, kalurite, kaubalaevastiku meeste ja muude ohvrite pärast Inglismaal pahameeletorm sakslaste vastu eriti suureks tõusis, loobus Georg V hea isamaalaseks oma saksa algupära näitavast Sachsen-Koburg-Gotha nimest ning võttis uueks sugukonnanimeks Windsor — ühe vana lossi järele Londoni lähedal.

Kuningas Georg V-dal ja kuninganna Maryl on neli poega, üks tütar ja viis lastelast. Vanem poeg, Walesi prints Edward, astus nüüd troonile Edward VIII-da nime all. Kuna ta on poissmees, siis troonipärimise järjekorras on kõige lähemaiks ta vend Yorgi hertsog Albert ja selle tütre, väikesed printsessid Elisabeth ja Margaret-Rose. Kuningas Georgi kolmas poeg, Gloucesteri hertsog Henry, abielus 1935. a. sügisel ja neljas poeg, Kenti hertsog Georg, 1934. a. oktoobris. Viimasel on väike poeg

prints Edward. Kuninga ainsal tütreil Victorial, kes on abielus krahv Harewoodiga, on kaaks poega. Kuningapaari ja ta laste perekonnaelu on ümbritsenud alati koduse, suursuguse lihtsuse ja rahu õhkkond.

Kadunud kuningas oli suur töömees, kuid ta ei tikkunud ei võimu käsitamisel, kõnedes ega ka esinemistel teatraalselt esile. Jäädes truuks oma eelkäijate vabamaelseile traditsioonidele ei lubanud ta piirata oma alamate õigusi, vaid oli kuningaks demokraadiks selle sõna otseses mõttes.

Ka Eestil on sügavaid põhjusi ühineda suure leinaga Tema Majesteet kuningas Georg V surma puhul. Nagu riigivanem oma kaastunde-telegrammis leskuninganna Maryle õigusega väljendas, on kuningas Georgi surm suureks kaotuseks

T. M. kuningas Edward VIII

inimsoole ja kogu maailmale.

Briti lein on praegu ka Eesti lein, sest oli see ju Briti laevastiku ja valitsuse abi ning toetus, mis meid 1918. a. detsembris ja järgnevail kuil otsustavalt aitas vastu astuda punasele lainele, mis idast tungis meie maad vallutama. Kuningas Georg V laevastiku abil rajati meigi laevastik. Inglise valitsus oli esimesi, kes meie riiki tunnustas de facto ja de jure — ning kes meid pidevalt ka majanduslikult on aidanud. Kõige selle tõttu on Eesti sümpaatia Inglise valitseja, riigi, rahva ja kultuuri vastu kogu meie iseseisvuse aja kestes olnud püsivam ja sügavam kui mujal Balti riikides.

Uus kuningas Edward VIII

Inglise uue kuninga seniseks ametlikuks nimeks oli Edward Albert Christian Georg Andrew Patrick David, Prince of Wales. Nüüd tõsteti ta kuningaks Edward VIII nime all ja vallalisena on ta esimeseks Inglise poissmehest kuningaks viimase 400 aasta jooksul.

Edward VIII sündis 23. juunil 1894. aastal White Lodge'is, Richmond Parkis. Pärast algõppeaastaid loosis, kus printsi kasvatasiid parimad õppejõud, astus ta oma isa eeskujul mereväkke, minnes 1907. a. Osborni kuninglikku mereväekolledži Dartmouthis. Isa kroonimise eel 1911. a. nimetati ta Walesi printsiks ja Cornwalli hertsogiks.

Omandanud mereväe ohvitseri aukraadi, asus noor prints teenistusse sõjalaevale „Hindustan“. Hiljem reisis ta Euroopa mandril ja astus siis Oxfordi ülikooli, kus elas koos oma seltsimeestega, teiste Inglise aadli-soost noortega, muretu ja lõbusat üliõpilaselu. Ta oli hea ja sobiv seltsimees, julge ja spordihimuline. 1914. aastal, kui algas maailmasõda, tahtis prints kohe vabatahtlikuna minna Prantsuse väerindele.

Vaatamata sellele, et Briti väeülem lord Kitchener ägedalt sellele vastu oli, et troonipärija oma elu saadaks hädahoitu, viis prints oma tahtmise läbi. Õpingud Oxfordis jäid pooleli ja prints läks Grenadeeride esimese pataljoniga Flandria rindele.

Vabatahtliku-ohvitserina teenib ta nii frondil kui ka tagalas, käib mereväelasena 1916. a. Egiptuses, saabub sealt dominioonivägedega tagasi frondile ning elab põhjalikult kaasa rindesõduri raske elu ja ohud. Kõigis Inglise ja liitlaste vägedes on ta väga populaarne, sest prints on väga seltsimehelik, julge, lihtne ja lõbus.

Maailmasõja lõppedes prints korduvalt matkab mööda Euroopat, Briti meretaguseid dominiioone ja asumaid, külastades ka teisi riike. Kuhu ta ilmub, tervitatakse teda vaimustatult. Tema riietus, kombed, maitse — seda jälgib kogu maailm. Ta on kirklik lendur, suur jahimees, julge ratsutaja, ja ta ei taha ametlikke vastuvõtte. Kuna ta varem ail aastail jahtidel korduvalt ratsahobuse seljast raskelt kukkus ja konte murdis, siis isegi tolleaegne peaminister Macdonald olevat kord teda noominud, et tulevane kuningas peaks end hoidma ja mitte nii palju eluga riskeerima. Nüüd on ta troonil ja ametis, kus peab täitma Briti riigi valitseja raskeid kohustusi ja olema impeeriumi kooshoidjaks.

Kui Vene sõjaväevõimud olid nõus Eesti pataljonide asutamisega

Tartus Läti pataljonis.

Läti pataljonidel oli hea kuulsus. Nad asusid ka kodumaale lähemal, ja neil põhjustel palusin end viia üle Läti väeosadesse. Niiviisi tuli palju eesti mehi üle läti väeosadesse.

Selletõttu siis sattusin 1916. aasta alul Tartu läti pataljoni. Tartus asus läti tagavarapataljon ja oli formeerimisel 4. Vidzeme läti kütide pataljon.

Seal teenisid juba lipn. J. Lutsar (kol.-leitn. surnud) ja lipn. Evert, kuna sõdureid eestlasi oli ka õige palju.

Olevat ka tahetud asutada Eesti pataljone kodumaa kaitseks, aga mingisugustel põhjustel olevat see jäänud katki.

Tihti küsisid lätlased meilt:

„Miks teie, eestlased, meie eeskujul ei asuta oma rahvuslikke pataljone?“

„Kas ei usaldata teid, või ei soovi te kodumaad sakslaste vastu kaitsta?“

Või jälle arvati ja soovitati katsuda ka endile asutada oma väeosad, kuna siis tulevikus noored mehed teeniksid oma väeosades, sest „meile on antud lubadus, et ka meie pataljonid jäävad pärast sõja lõppu alles. Ja see on väärt, et selle eest võidelda.“

Meil ei olnud neile selle peale midagi vastata. Eesti väeosade asutamine ja neile loa nõutamine oli eesti juhtiva seltskonna asi.

Ühel veebruari-õhtul, laskeväljalt koju jõudnud, leidsin oma korteris lipn. Lutsari mind ootamas.

„On üks ülitähtis asi sinuga läbi arutada, sest eesti pataljonide asutamise küsimus on otsustatud!“ olid lipn. Lutsari esimesed sõnad.

— Ja nimelt?

„Kas tead, et Pihkvast, põhjarinde staabist, on siin kindral Valujev. On vist kindral-kortermeister. Täna staapi minnes kuulsin, et Schvede (pataljoni adjutant) küsis eestlaste ohvitseride järele. Nimetati sinu nime, ja kuuldes, et oled laskerajal, tahtis ta sulle kohe järele saata, kuid nähes ka mind jäi järelesaatmine ära.“

„Lipnik Lutsar, teil tuleb kohe minna kindral Valujevi juure!“

„Mis asjus, mida hra kindral siis minust tahab?“ küsisin lipn. Schvedelt.

„Ma päris kindlasti ei tea, aga kuulsin, et kindral päris andmeid eestlaste kohta, kes pataljonis teenivad, ja arvan, et tahetakse pataljoni juure asutada üks või kaks eesti kompaniid, sest mehi on nõnda palju. Teatan kohe kindralile, et üks eesti ohvitser on juba siin. Ta nõudis eestlast-ohvitseri oma jutule. Oodake seni!“

Kabinetti astudes oli seal peale kindrali veel üks kolonel ja läti pataljoni ülem kapten Zinat.

„Kas olete eestlane?“ küsis kindral minult.

„Just nii, teie ekstsellents!“

„Hea — hea... eestlasist ohvitseri ja sõdureid on väeosades palju, kas nad meelsamini ei sooviks võidelda koos vaenlase vastu? Mis te arvate?“

„Just nii, ekstsellents,“ vastasin.

Tekkis paus. Mõtlesin, et Schvedel oli õigus — tahetakse asutada meie kompaniid läti pataljonides, aga nagu ei oleks soovinud säärast lahendust.

„Vaadake, asi on järgmine: nüüd on avanenud ka teile, eestlasile, võimalus asutada oma pataljone, nagu lätlastil juba on.“

Praegu on mul vähe aega. Ja soovin ka kõiki pataljonis teenivaid eesti ohvitseri näha, seepärast tulge homme kõik minu juure. Kaaluge ka omavahel asutamise küsimust, sest tahan ka teilt seda kuulda. Annan siis ka juhtnõure, mis peavad eestlased ette võtma, et asuda pataljonide rajamisele. Vanemaid eesti soost ohvitseri on vene väes küllalt, takistust ei tee vanemate juhtide küsimus, kuid neid pole kahjuks praegu siin.

Head päeva.“

„Sellased olid kindral Valujevi sõnad minule. Nähtavasti ei ole enam takistusi eesti pataljonide rajamisele, milleks ongi viimne aeg! Saab siis ka lätlaste tõnkamistele lõpp! Lipnik Evert on ka pataljonide asutamisega päri ja arvan, et ükski eesti sõdur ei ole selle vastu. Mis on sinu arvamine?“

„Mina olen juba ammugi soovinud eesti pataljone, ega ma muidu siin läti pataljonis teeni. Kui minul oleks midagi rahvuslike väeosade vastu, ega ma siis siia oleks tulnud.“

„Siis ei ole muud midagi, kui läheme homme kindrali jutule ja avaldame oma arvamise,“ sõnas Lutsar.

„Aga mida meil on lõpuks kindralile kõnelda? Meie kolme arvamine on vähe kaaluv, peame sellest teatama eesti juhtivaile tegelasile ja neilt küsima nõu!“

„Aga kindral täna ei käskinud kellegi poole pöörduda, vaid omavahel arutada, homme lubas ta alles anda juhtnõure, kuidas talitada,“ ütles Lutsar.

„See on küll nii, aga meil endil on selgem ülevaade, kui kõneleme eesti poliitiliste juhtidega.“

„Aga kelle poole siis pöörduda?“

„Arvan, et peaksime pöörduma mõne duuma liikme poole, nad ju esindavad eesti rahvast, ja siis, kui on nende nõusolek, võime loota, et sellest asjast ka midagi välja tuleb.“

„Tartus elab hra J. Tõnisson, arvan, et sõidame tema poole, seletame asjade seisukorra temale ja kuuleme, mis nõu ta meile annab, siis on meil homme kindral Valujevile midagi kindlat ütelda.“

Peatselt olimegi kolmekesi hra Tõnissoni korteris. Rääkisime talle kindrali sõnad ära ja palusime kuulda hra Tõnissoni arvamist ja nõu, kuidas talitada.

Hra Tõnisson oli asjast huvitatud ja nähtavasti tuli temale see ettepanek üllatusena.

Enne kui meile vastata, küsis ta, mis on meie arvamine ja mis kasu võiks pataljonidest olla eesti rahvale.

Meie arvamine oli:

1) Eestlased koondatakse kodumaale ja siin on teenistusolud kergemad.

2) Kui võrrelda vene oma väeosi ja läti omi, siis on viimastes teenistus kergem, toitmine ja varustamine palju parem.

3) Käitumine on inimlikum ja kodumaa kaitse oleks oma inimeste kätes, kuna nüüd asuvad siin venelased, kes hooletult käivad ümber rahva varaga ja sünnitavad muid halbusi.

„Aga kas lahingu puhul ei tabaks meid suuremad kaotused, kui väeosa koosneb ainult eestlasist?“ küsis hra Tõnisson.

„Kaotusi tuleb lahingu korral igal pool ega ole põhjust oletada, et siin nad oleksid suuremad kui vene väeosades, sest, nagu teada, teenis eestlasi sõja alul juba sadade viisi vene kaardiväe rügementides ja seal oli palju langenuid, praegu on suurem osa eestlasi jälle koondatud Petrogradi kaardiväe rügementide tagavaraosadesse, kus neid ühtelugu rügementidesse täienduseks saadetakse, ja just seal suunatakse eestlased eeskätt tulle. Pealegi on läti pataljonid juba hulk aega tegutsenud ja nende arvates on nad suutnud oma mehi rohkem hoida kui see oleks võimalik olnud vene väeosades.“

„Teie arvamisest näivad õiged olevat. Olen isiklikult juba varem astunud samme loa saamiseks eesti pataljonide asutamiseks, kuid tagajärjetult.“

Nüüd on nähtavasti vene võimud tulnud teisele arvamisele, ja see moment peab ära kasutatama. Tulevikus on meie oma väeosad väga tähtsad. See kindlustab meie rahvale parima tuleviku.

Kindralile soovitan ütelda, et teie isiklikult pooldate pataljonide asutamist ja loodate, et ka eesti rahvas seda pooldab ning oskab hinnata seda vastutulekut. Mina kõnelen kohe homme eesti tegelastega ja siis pärast kuuleme, mis kindral teile ütleb, ja peame aru, kuidas tuleb edasi talitada,“ oli hra J. Tõnissoni soov meile.

Kindral Valujevi juures.

Järgmisel päeval kell 10 olime kolmekesi, Lutsar, Evert ja mina, kindrali juures.

Kindral võttis meid vastu kapten Zinati kabinetis, kus peale kindrali oli veel üks kolonel ja üks leitnant.

„Kas arvate, et leiduks niipalju eestlasi, kes sooviksid astuda eesti pataljonidesse, et võiks asutada neli pataljoni?“ oli kindrali küsimus.

„Ekstsellents, meie isiklikult loodame kindlasti, et soovijaid on isegi rohkem kui nelja pataljoni rajamiseks on vajaline. Isiklikult oleme täielikult veendunud, et eestlased teevad kõik, et see kava viidaks läbi, sest on ju varem isegi palvega esinetud loa saamiseks. Kuid lisame, et räägime ainult eneste nimel, meil ei ole eesti seltskonna poolt seks volitust!“

„Tahtsin just teile seda ütelda, et peate astuma eesti rahva duuma liikmetega ühendusse. Ka tuleb

luua komitee, kes siis eesti rahva nimel loopalvega esineks põhjarinde ülemjuhatajale. Põhjarinde ülemjuhataja võimupiiridesse kuulub pataljonide asutamise loa andmine,“ ütles kindral.

„Kuuleme, hra ekstsellents,“ jäi meil ainult ütelda.

„Jään veel paariks päevaks Tartu, ehk jõuate seniks luua komitee.“

„Paar päeva on ehk säärase suure asja jaoks liiga vähe,“ tähendasime kindralile.

„Kui seniks veel ei jõua, siis sõitke Pihkvasse ja pöörduge minu poole. Peaasi on kiirus, ja praegu on teile soodus aeg. Ülemjuhataja võiks ju selle asja otsustada komitee palvetagi, aga on siiski parem, kui see sünnib komitee kaudu.“

Soovin teile edu selles ettevõttes ja palun mind selles asjas enne minu ärasõitu informeerida!“ lõpetas kindral Valujev kõneluse.

Õhtul kandsin hradele J. Tõnissonile ja J. Raamotile ette kõneluse kindraliga.

Ka selgus, et Tartu eesti juhtivad tegelased olid pataljonide asutamisega nõus. Kuid nii suure kava teostamiseks ja komitee loomiseks oli tarviline kokku kutsuda suurem nõupidamine. Ei võidud seda asja otsustada ainult Tartu tegelaste vahel, oli vaja ka Tallinna seltskonda tõmmata kaasa.

Teatades kindral Valujevile, et tuleb kokku kutsuda eesti juhtivad tegelased, mis loomulikult nõuab aega, tähendas kindral veel, et kui me soovime pataljone asutada, mis on ka kogu eesti rahvale tähtis, siis tuleb sellega kiirustada — praegu olevat soodus aeg! Igatahes oli kindral Valujev väga heatahtlik ja vastutulelik.

Koosolek Kiiuni tänaval.

Viimaks jõuti niikaugele, et koosolek leidis aset Tartus Kiiuni tänaval hra K. Parts'i (praegune riigikohtu esimees) korteris.

Koosolek oli arvurikas. Tallinna esindajate hulgas oli ka J. Vilms. Hra Villem Reiman oli ka seal.

Härra Tõnisson tutvustas koosolijaid pataljonide asutamise võimaluse kavaga. Ta toetas innukalt pataljonide asutamise mõtet. Eriti toonitas ta:

„Ei või meist keegi praegu aimata, kuidas meile võivad olla kasulikud oma väeosad. Kui me loobume pataljonide asutamisest ega kasuta ära seda võimalust, siis võib-olla, et see tulevikus end raskelt tunda annab...“

Hra Villem Reiman, kes hoolega jälgis väiteid poolt ja vastu, ütles sõna võttes muuseas:

„Kui üks rahvas heitleb oma vabaduse eest, ja praegu heitlevad rahvad oma vabaduse eest, siis peab see rahvas kandma ka ohvreid, ainult verega võidetud vabadus on püsiv. Kartus ohvrite eest ei tohi olla takistuseks... kartes ohvreid ei suudeta midagi saavutada.“

Poolakaile on lubatud eesõigusi. Meie võiksimme siis ka neid loota ja nõuda...“

Kuid Tallinna esindus oli kategooriliselt pataljonide asutamise vastu.

Hra Vilms rõhutas järgmist arvamist:

UUDISTEOS KAPTEN ANTON IRVEST

Möödunud jõuluks ilmus kapten Anton Irve monograafia. See töö sisaldab rikkalikult kapten Irve eluloolisi materjaale, Irve isiklikke kirju sugulastele, sõpradele, kaasvõitlejate mälestusi, päevakäske jne. Üldiselt jääb tunne, et autor on olnud materjaalidega liigagi seotud. Kuna pole tehtud sünteese ega olusuhete hinnanguid ajastu kohta, millal elas ja tegutses see rahvussangar. Selle tõttu jääb kapten Irve teatud määral endassesulgenud ja kõrge kõlbla jõuga isik osalt nagu väljaspoole aega ja ruumi.

Kuigi lugejale jääb tunne üldtausta puudumisest, ometi see ei vähenda töö sisulist väärtust. Selle raamatu kaudu astume vahetusse ühendusse mehega, kes oli üks meie vabadussõja monumentaalsemaid kujusid. Soe ja harras tunne saadab sind lugedes raamatu kaanest kaaneni.

Töö on disponeeritud peamiselt kolme ossa: 1) kapten Irve põlvnemine ja lapsepõlv, 2) kapten Irv maailmasõjas ja 3) Eesti vabadussõjas.

Korduvalt on mõnelt poolt väidetud, et milleks kirjutada meie suurmeeste elulugudes nende põlvnemist kehvast talutarest, karjaskäimisest, küla- ja kihelkonnakooli tee tallamisest ning kõigest nende aegade hariduse ihkamisest? Sedasama on üteldud ka juba kapten Irve monograafia puhul. Sellase raske tõusutee käsitlemisega jõuamegi eesti rahva õigete jõuallikate juure. Kui poiss suudab endas hoida ja kasvatada juba karjalapsena niisuguseid kõlbelisi väärtusi, nagu on õilis oma rahvuse austamine ja lakkamatu tung hariduse järele, siis enamal juhul tema nimi ulatub hiljem üle kõigi kodumaa radade.

Linna tänav on meile seni annud vähe nimesid. Küll aga maa karjavainud.

A. Irv on läbinud kõik need faasid. 1904. a. lõpetab ta Viljandis apostliku õigeusu kihelkonnakooli. Hakkab siis kooliõpetajaks ja selleski töös saadab teda igatsus ja püüd kõrgema hariduse järele. Need tunded õilistavad inimese ja loovad temast kõlbelise isiku.

1905. a. näeme juba noort Irve tegelemas väikeses konspiratiivühikus rahvuslikul võitlusväljal.

Kutsutuna 1907. a. sõduriks, unistab Irv Peterburi siirdumisest, edasiõppimisest ja junkrutekooli pääsmisest. Saatus juhtis tema aga Poolamaale Jablona jama ja ta karjäär lõppes sel puhul noorema kirjutajana. Alles maailmasõda võimaldab Irvel avada kõik pur-

jed. Ta ei pane välja mitte oma oskuste ja võimete maksimumi, küll aga ausa tahtmise ja kohusetunde. Novorževski polgu luurajate komando on Anton Irvele Galliaks, kus ta loob endale kuulsuse, ta saab kõik sõdurile antavad aumärgid ja aukraadid nooremast all-ohvitserist kuni staabikaptenini, olemata päevagi sõjakoolis.

21. novembril 1917. a. jõuab staabikapten Irv Tallinna ja sellest päevast rakendub ta otseselt kodumaa kaitsmiseks.

Kõige huvitavam ja suurem osa raamatust on kahtlemata kapten Irve tegevus Eesti vabadussõjas (1. eesti polgus ühendati Irv kapteniks). Kuigi kogu käsitlus on vastavate materjaalidega põimitud kapten Irve ümber, ei saa seda pidada enam mitte A. Irve elulooks, vaid üheks osaks vabadussõja ajaloo. Kapten Irv oli ju algusest peale suurte väeüksuste juht. Alul soomusrong nr. 1 ülem, siis soomusrongide divisjoni ja hiljem soomusrongide diviisi ülem. On ka loomulik, et kapten Irve selle ajajärgu tegevuse käsitlemine käsitab samavõrra temast juhitud väeosa tegevust. Seda pole võimalik refereerida, vaid peab ise lugema.

Kahju, et autoril ei olnud võimalik korraldada Eesti vabadussõja ajaloo puudumise tõttu näidata meile seda tausta, milles möödus Irve sangarlik tegevus vabadussõjas. Niisama on kahju, et raamatus samadel põhjustel puuduvad ka operatiivskeemid nende kriitiliste momentide kohta, kus kapten Irv lõi endale suurematuse ja soomusrongidele kuulsuse oreoli. Puudub isegi tema langemise kohta geograafiline joonis Valga taga Läti pinnal!

Kapten Irv jäi elu lõpuni truuks oma „Galliale“ — ta armastas ise teostada luuret! Valga kaitseoperatsioonis 27. 04. 1919. a. ta teostab isiklikult luuret soomusauto „Kalevipoja“ ees, olles ise diviisi ülem. Ja seal ta langes 20—30 sammu soomusauto ees. . .

Noorsoole ei oskaks vist soovitada tänapäev paremat lugemismaterjaali kui „Kapten Anton Irve“. Kuigi selles töös võiks soovida veel midagi, ometi suudab raamat rahuldada nõudlikemagi lugeja.

Autor, major P. Villemi, kapten Irve kaasvõitleja, on suurima hoolega kogunud Irve kohta materjaale, on teinud neist võimalikult hea valiku ja on neid serveerinud sellasel hulgal, et nende põhjal on võimalik üles ehitada isegi psühholoogiliselt tihendatud monograafiat. R. S.

„Kui asutame oma pataljonid, siis laseme oma parimad mehed Vene riigi hüvides tappa maha, ja seda ei andesta meile tulevased põlvned! Kuigi paljud meie mehed teenivad vene väeosades, oskab eestlane ikkagi end kuidagi hoida, eesti pataljonis peab ta aga oma rahva au hoidmiseks viskuma tulle. Ka ei looda ma, et Vene võidu puhul meile midagi paremat antakse. Nüüd hädaga lubatakse, aga pärast unustatakse. See kava tuleb heita kõrvale. Meie ei asuta oma pataljone. Oleme Tallina nõu pidanud ja tulnud otsusele, et see on meie rahva hävitamine. . .

Ka lätlased kurtvat, et nende pataljonid aetakse järjest lahinguisse, ja nad olevat saanud raskete kaotuste osaliseks — isegi kahjatsevat, et olevat oma väeosad loonud. . .“

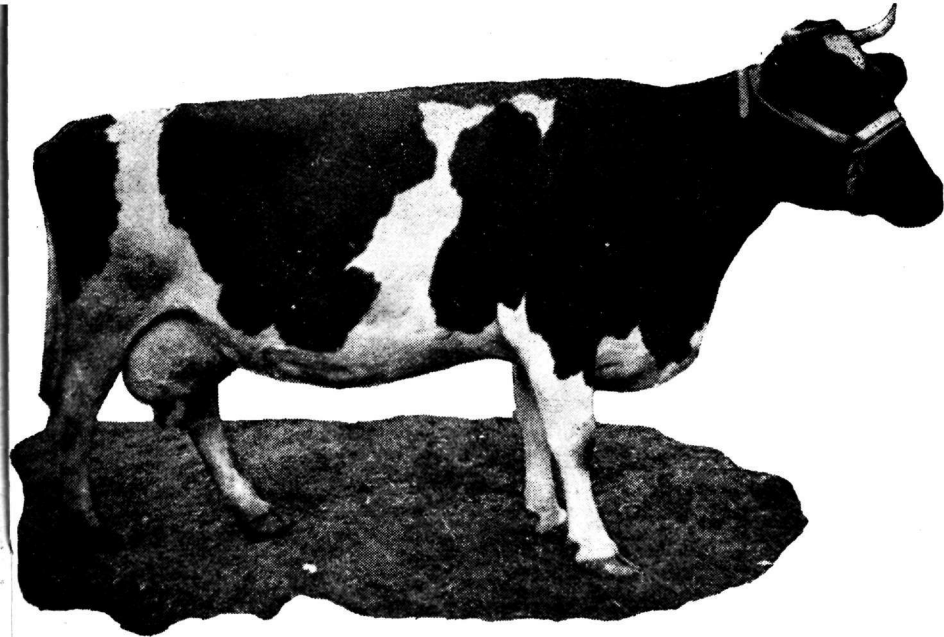
Olin muretsenud andmeid läti pataljonide lahingute

ja kaotuste, sealjuures vastavalt ka vene väeosade lahingute ja kaotuste üle, millest nähtus, et lätlaste kaotused olid hulga vähemad. Läti pataljonid ei võtnud siis veel osa raskest kaevikusõjast, seega oli läti väeosadel igapidi paremusi võrreldes vene omadega. Kuid see kõik ei mõjutanud otsust. Enamus võitis. Tallinna soov jäi võitjaks. Eesti pataljonide asutamisest loobuti. . .

Kuid aasta hiljem oldi sunnitud seda asja võtma uuesti käsile, palju raskemais tingimuses. Oleks aasta varem pataljonide rajamisele asutud, siis ei oleks meil olnud mitte üks „I Eesti polk“, vaid sääraseid korralikke üksusi oleks olnud rohkem.

Võib ka oletada, et paljud rasked katsumised oleksid kui mitte tulemata, siis vähemalt kergemad olnud.

A. Hinnom.

Eesti rekordlehm, nr. 33 H. 13780 Peningi mõisast. Toodang 1934/35 k/a. 8579 kg piima, 365,4 kg võirasva. Rasva % — 4,26

Karjamajandus on terve põllu- majanduse alus

Käsil hoogtöö meie karjamajanduse edendamisel. Karja söötmist tuleb muuta tugevamaks. Terve ja kõrge väärtusega tõukari on siht. Pidamisolude parandamine.

Agr. JUHAN SAARSOO

Meie põllumajanduse tähtsaim ala ja seega terve põllumajanduse kandja on karjamajandus. Enamuses taludest koosneb sissetulek peamiselt tuludest, mida annab karjamajandus. Statistiliste andmete järgi moodustab sissetulek, mis on saadud karjast, ligi kolmveerandi talu kogutulust, kuna ülejäänud osa sissetulekust saadakse teistelt aladelt kokku, nagu: teraviljakasvatus, seapidamine, kanapidamine jne. jne. Seega oleneb sellest, kuidas talus on korrastatud karjapidamine, kogu talu heakäik. On talus kari korras, on ka talu jõukas, on kari nõrgavõitu, siis on kogu majapidamine nõrk ja talu on maha jäänud.

Karjasaaduste hinnad olid vahepeal langenud üsna madalale, kuid viimaseil aastail võib nendega juba olla rahul, pealegi kus riik kindlustab võihinna enam-vähem tasuvale tasemele. Hind on kindlustatud talvel kõrgemale tasemele kui suvel, mis on ka täiesti loomulik, sest talvel läheb piima tootmine laudassöötamise ajajärgul kallimaks kui suvel, millal kari saab karjamaalt odavat sööta.

Karjasaaduste turgudel ei ole seni olnud piiramisi ja kitsendusi. Toodangu piirajaks oli vaid madal hind ja odava võihinna juures peavad tootmises kõigepealt tagasi tõmbuma need maailmaturul võistlejad võitootjad maad, kus või tootmine läheb kalliks. Õnneks kuulume meie maade hulka, kus tootmine tuleb kõige odavam ja kus lisaks praegusele olukorrale on veel suur tagavara abinõusid, mida on võimalik rakendada odava võitootmise teenistusse. Mõtlen siin kõigepealt meie järjest edenevat koduste odavate söötade valmistamist kultuurrohumaade asutamise teel. Sel alal on veel palju kasutamata võimalusi, kuid asi edeneb järjest, sest kogu aeg käib uute loomasöödapindalade juuretegemine väga intensiivselt uudismaade ülesharimise ja kultuuride alla võtmise näol. Eriti hoogus on uudismaade ülesharimine möödunud kevadest saadik, millal riik alustas uudismaaharijate toetamist ülesharitud uudismaa pindalade eest rahalise preemia

maksmisega. Kahjuks takistas möödunud vihmane suvi seda tööd, kuid kui eeloleval suvel ilmastik vähegi lubab, läheb see töö seda intensiivsemalt.

Maad, milledega meil maailmaturul tuleb karjasaaduste alal võistelda, on suuremas enamuses hoopis raskemais tingimuses kui meie. Eriti maksev on see maade kohta, kus karjamajandus on kõrgel järjel ja tunduva osa tootmissöödast peab majapidamine väljast ostma juure. Sealsete väga kõrgete toodangute juures koduseile põhisöötadele üleminek on väga raske ja sunnib siis juba terve karjapidamise ümber korraldama, millal aga toodangu tunduvalt tagasimineku ei jää tulemata.

Seepoolest oleme meie võistlejaist tunduvalt paremas seisukorras. Kuid ka tagavaras olevad ülesharimata maad ja väikese toodanguga metsikud niidud ja karjamaad võimaldavad meil siin veel väga suurt arengut.

Meie karja toodang praeguses olukorras on võrdlemisi madal. Viimasel kontrollaastal oli kõigi kontrollialuste lehmade keskmine piimatoodang 2640 kg piima ja 97 kg võirasva. Üleriiklik kõigi lehmade keskmine toodang on veelgi madalam, sest kontrolli alla kuuluvad ikkagi paremad karjad. Sealjuures on aga karju, millede võirasva toodang on üle 200 kg, ja ka karju, mis ainult talus oma majapidamises kasvatatud söötadega on lüpsnud ligi 150 kg toodanguid.

Loomade söötmine tugevamaks!

Praegusel silmapilgul esimeses miinimumis olev tegur, mis ei võimalda karjatoodangute tõusmist, on puudulik söötmine, sel lihtsal põhjusel, et ei jatku küllaldaselt määralt sööte olemasolevate loomade arvu kohta. See ongi tegur meie karjamajanduse arendamisel, millele tuleb pühendada kõige enam tähelepanu. Ja siin võib hea tahtmise juures palju teha. Meil ongi söötamise tugevdamisel võetud õige suund. Tuleb suurendada sööda hulka kõrge väärtusega val-

gurikka kultuurniidu heina näol. Sellele küsimusele ongi suunatud kogu propaganda loomasöötade juuresoetamisel koduses majapidamises olevate abinõudega. Talvise põhisöödana hea valgurikas hein ja suveks hea kultuurkarjamaa, siis peaksid meie karjatoodangud terves ulatuses tublisti tõusma. Heina kõrval vajab veel täit tähelepanu talviste toorsöötade küsimus kas juurvilja, kartuli või silosööda näol. Juurviljakasvatuse ei taha meil jalgu alla võtta harimise oskuse puudumise tõttu. Kartulile aga on senini vaadatud kui otsesele müügiainele. Vaid üksikud majapidamised on asunud tugevale kartulisöötamisele. Kartulikasvatuse laiendamiseks saaks toorsöötade küsimuse lahendada võrdlemisi kergesti, kui suurendame kartuli all olevat põllu pindala. Kartuliharimise oskust

Need on küsimused, mis ootavad kiiret korraldamist karjale vajalise sööda muretsemisel, et kari saaks praeguselegi toodanguvõimele vastavalt söödetud.

Tõukari annab kõrgeid toodanguid.

Kuid karjale sööda muretsemise kõrval peame ka täit tähelepanu juhtima karjale endale. Ka Põllutöökoja oma põllumajandusliku nõuande töös tegi esmalt laiaulatuselist selgitustööd loomasöötade soetamiseks rohumaade kultiveerimise propagandaga. See töö on annud häid tulemusi ja põllumehed enamuses viinud arusaamisele rohumaade kultiveerimise tähtsusest, mida näitab eriti hoogus uudismaade harimise töö viimasel paaril aastal. Loomasöötade soetamise suurendamisele loomuliku järjena ha-

Uudisküünd

meil jätkub. Kolmas väga tähtis, kuid meil uudne küsimus on silosööda valmistamise küsimus. Silosööda valmistamine hakkab viimastel aastail üha enam leidma pinda. Silosööda valmistamise kiiremat levimist takistavad valmistamise oskuse puudus kui ka puudus sileeritavast materjalist.

Samuti väärrib tähelepanu koduse jõusööda kasvatamine, eeskätt selle valgusisalduse tõstmise küsimus: liblik-õieliste — ubade, herneste jne. — kasvatamisega.

kati ka rohkem panema rõhku karjale, kes seda sööta peab kasutama. Ja möödunud aasta keskpaigas kuulutati Põllutöökoja poolt välja veisekasvatuse propaganda aasta.

Veisekasvatuse propaganda aasta ülesanne oli loomasöötade tagavarade toomise suurendamise kõrval ka selgitada karja tõulist küsimust ja karja tervishoidu.

Tõukari teatavasti on arendatud pikkade aastate kestes välja selles suunas, mida karjapidaja soo-

**Rahvuskogu on meie uue rahvus-
hoone vundamendi esimene kivi.
Asetame ta ise kohale!**

Tõuveiste ost Nõukogude Liidule. N. Liidu ostukomisjon Raasiku karanteenis kokkuvõetud veiste lüpside ja tervise kontrollil

vib oma karjalt näha, s. o. kõrget piimatoodangut kõrge rasvaprotsendiga, et võida piima odavalt toota, s. o. hea söödakasutatavus, hea tervis, vastupidavus ja muud, mis me oma looma juures soovime näha. Tõuloomal ei ole mitte üksi endal sellased head omadused, vaid tõuloom on ka kindlasti võimeline neid häid omadusi edasi pärandama oma järglasile. Teatavasti saab vasikas endale oma vanemalt, nii pullilt kui ka lehmalt, ühepalju kummaltki, teatud omadusi. Ja kui mõlemad vanemad vastavad eelpoolnimetatud tõulooma nõudeile, siis pärib ka järglane kõik need head omadused. Segavereline loom võib ise küll teinekord olla hea, kuid tal ei ole kindlat edasipärandamise võimet ja healt segavereliselt lehmalt võime saada hoopis kõlbmata järeltulija. Piimalehma juures ei näe me tema omadusi enne kui oleme vasika üles kasvatanud ja ta lüpses näitab oma võimeid. Oleme saanud hea lehma, siis tasub see kõik kulud, mis me oleme teinud noorlooma üleskasvatamisel, hiljem tugeva lüpsiga. Kui oleme aga halva looma üles kasvatanud, mida näeme alles siis, kui see teist-kolmandat korda tuleb lüpsma, siis ei ole meil kusagilt noorlooma kasvatuskulusid tagasi saada. Liha väärtus, mida saame, kui selle lüpsilehmaks kõlbmata lehma müüme lihunikule, tasub vaid osaliselt kasvatomise kulud. Suurem kahju jääb aga karjapidaja kanda, kes väärtuseta looma riskeeris üles kasvutada. See-

pärast peamegi pidama tõuloomi, missugune teadmine ka ikka rohkem ja rohkem levib karjapidajate seas ja leiab poolehoidu. Kes ise ei jõua ostes soetada endale puhastverd tõuloomi, see viib oma paremad lehmad, kelledest soovib saada eluvasikaid, pullijaama pulli juure. Pullijaamade võrk on juba võrdlemisi tihe üle riigi, nende arv ulatab 300-ni, kuid et rahuldada kõiki tõuparandajate soove, tuleks pullijaamade võrku veelgi laiendada. Pullijaamade kaudu, kus peetakse väärtuslikke pulle, kellede emad on tootnud üle 200 kg võirasva aastas, saame tõuaretuses kõige kiiremini sihile. Vasikas pärib teatavasti ühepalju nii emalt kui ka isalt, kuid kel on rohkem endal häid omadusi, selle pool on ka suurem ja seega jõuame tõupullide kaudu üsna lühikese ajaga tõuloomadeni. On olnud arutamisel tõuloomade leviku kiirendamiseks ka tõupullidega sunduslik paaritamine, nagu see on viidud läbi uue hobusekasvatuse seadusega, kus täkupidaja võib paaritada oma täkuga võõraid märasid ainult siis, kui tema täkk on tunnustatud sugutäkuks. Veisepidamisel oleks siis ka võõraid loomi lubatud paaritada vaid tunnustatud tõupullidel.

Tõuloomad ei anna mitte üksi kõrgemat toodangut ega kasuta antud sööte paremini, vaid tõuloomadele on olemas ka turg suguloomadena, müügil nii sise- kui ka välismaale. Nii on viimaseil aastail sismaal suur nõudmine suguloomadele ja paremate sugu-

Kõrgemate andmetega pull Eestis — „Villem“ H. 1603, oman. Vana Antsla r. m. Ema toodang 497,6 kg võirasva, rasva % — 378. Isa-ema toodang — 432,2 kg võirasva, rasva % — 402

karjade omanikel on vasikate tellimised ees mitmeks aastaks. Vasikate hinnad on seal tihti kolm ja rohkem korda kallimad kui saab harilikku vasikat lihaks müües. Ka välismaale on suguloomadele turg avatud. Nii ostab Nõukogude Vene juba mitmendat aastat meilt suguloomi, oleks neid aga suuremal arvul anda. Ka eesolevaks kaheks aastaks on ostmise üle kokku lepitud. Kuid ka edaspidi võime arvestada oma suure naabri oste, sest sealne suur nõudmine ei leia meie ja teiste maade, kes suudavad niisama odavalt niisama väärtuslikku sugumaterjaali pakkuda, müügi võimalustega arviliselt niipea rahuldamist. Ka mõnes teiseski maas ollakse huvitatud meie tõuveistest.

Loomade tervis.

Kolmas küsimus, mis meie karjapidamises vajab korraldamist, on veiste tervislik külg. Põhja-maades ollakse kliimaatilisel põhjusil sunnitud suurema osa aastast karja pidama laudas, kusjuures loomad on kitsas ruumis üksteise lähedal. Laudas pidamisel on aga teatud nakkavad taudid paratamatud, mis rüüstavad karjade tervist. Tähtsaimad neist taudidest on veiste tiisikus ja nakkav nurisünnitus ehk brutselloos. Viimane on meie karjades võrdlemisi vähe levinud ja hea tahtmise juures saab selle taudi edaspidisele levimisele täiesti panna piiri. Selles suunas tegutseb praegu loomaarstlik personaal ja loode-tavasti läheb siin korda saada teatud tulemusi.

Hoopis laiaulatuselisema ilme on võtnud veisetiisiku-se levimine, ja seda eriti suuremais karjades, kus loomi on rohkem koos. Talukarjades tuleb tiisikust ette hoopis vähem, kuid päris vabad pole enam needki, nagu näitavad seda tuberkuliniseerimise andmed veiste välismaale müügi puhul 1934. ja 1935. aastal. Kuid ka tiisikuse leviku takistamisele on asunud kindlasam-muliselt, hävitades lahtises tiisikus olemaid loomi, missugused on kardetavad ümbruskonnale nakatavuse suhtes, ja püüdes kasvatada üles noorloomi sääraselt, et need ei saa puutuda kokku üldse tiisikusele reageerijate loomadega. Ka püütakse loomade pidamisel luua loomadele sellaseid elamise tingimusi, mil loom on suu-teline ja võimeline vastu panema haiguse külgehakkam-isele.

Tõsiasjaks on ja jääb, et ainult täiesti terve kari on suuteline andma kõrgeid toodanguid. Samuti tuleb siis hea sööda kasutamise tõttu piim ka odavalt kätte.

Piimaloomade söötmise, väärtuse ja tervise ots-tarbeliselt korraldamisele lisandub veel korralik pidamine, mil on ka suur mõju lehma piimatoo-dangule.

Tuleb hoolitseda, et laut oleks nõudeile vastav. Laudas olgu vajaliselt õhku, valgust, soojust ja muid looma heaolule tarvilisi asju. Kuid ka loomade eest hoolitsetagu vajaliselt: puhastatagu iga päev, ase olgu kuiv ja tasane, düps olgu korralik jne. Alles siis, kui oleme kõik ülalnimetatud küsimused lahendanud, võime loota, et kari meile kõik nähtud hoole ja vaeva ning ka kulu kuhjaga tagasi tasub.

Korras kari on majapidamises asendamatu osa. Kuidas on kari korraldatud, sellest oleneb ka kõigi talumaade viljakus. Tugevalt söödetud kari annab ka rohkesti väärtuslikku laudasõnnikut, mis läheb põl-dude ja niitude väetamiseks. Need aga annavad tuge-vasti väetatud rohket saaki, mis omakord võimaldab karja paremini sööta ja vajadusel ka karja arvu suu-rendada. Nii et karja korraldamisega hakkab talu kogu ringkääk suurenema ja siis muidugi suureneb ka põllumehe-talupidaja tulu.

Sellest, kuidas ja kui kiiresti suudetakse edasi viia meie karjamajandust, tõsta toodanguid tugevama söötmisega, parema tõumaterjaali muretsemisega, karja tervise eest hoolitsemisega ja karja pidamis-olude parandamisega — oleneb ka kogu meie põllu-majanduse edu saatus. On kari korras, siis on ka kogu meie põllumajandus heal järjel.

*

Põllumajandus on meie rahva peatööala, ja sellest, missugune on meie põllumajanduse seisukord ja põllu-mehe jõukus, oleneb teatud määral kogu meie riigi saatus ja tulevik. Suudame me ise kiiremini harida üles seni kasutamata seisnud kõlvulised maad ja sealt saadud saaki kasutada tulusalt karja kaudu, jääb vähemaks mõnede riikide tahe siia soetada oma asu-maid, kes seni oma rahva suurele arvule siit ja sealt otsivad mahutamismõimalusi. Ja seda suudame kind-lasti! Mida kindlam ja mida kiirem ning mida inten-siivsem on meie talu areng, seda kindlamad võime olla oma rahva tulevikus ja seda rutemini kindlus-tame endale väärika koha teiste kultuurrahvaste peres. Selleks jõudu intensiivsele tööle!

Eestlane!

**Sinu kodumaa õnn või õnnetus on Sinu kätes.
Ära eksi selle valimisel!**

VEEBRUAR ON SUUSAKUU

*Kaitseliidu suur osa meie suusaspordis.
— Kaitseliitlased meie parimate suusatajatena Zakopanes ja Garmisch-Partenkirchenis. — Mis läheb maksma suusatajaks hakkamine? — Vasa-jooks nüüdisaja raskeima suusavõistlusena*

FOTOREPORTAASHI „NÖMME NÄDALA“ SUUSAPÄEVALT. Ülal vasakul esimene suusahüpe Mustamäe äsja ümberehitatud hüppemäelt. Keskel sõõris Nõmme linnapea L. Ojaveski pidamas „Nõmme nädala“ avakõnet. — All vasakul näha osa pealtvaatajaskonnast suusaraja ääres. — All paremal noored stardis suusamärgi võistluse sooritamiseks.

Kaitseliidu osa meie suusaspordis on salgamatu. Veel enamgi: see on otse silmatorkav. Kui kaitseliidus suusatamise alal 1931. a. ei oleks alustatud plaanikindla hoogtööga, mis aastast-aastasse ikka järjest suurenenud, siis suusatamine vist küll tänaseni oleks jäänud kitsa ringkonna harrastuseks. Nüüd on ta aga rahvalik sport. Ja kindlustab edasi seda oma tähtsat positsiooni talvest talvesse. Kaitseliidu pööret-tekitanud aktiivsuse tõttu suusaspordi alal on ka väga mõistetav, et meie kaitseliidu spordipealikuks ja talvespordiliidu esimeheks on üks ja seesama mees — Elmar Lepp. Teda nimetatakse meie noore suusaspordi üsakski.

— Väljas on uputus ja kõnele nüüd talispordist!

Nii kõlab esimene lause E. Lepalt kui intervjueritavalt. Jah, sula on suur (vähemalt oli veel suur

nende ridade kirjutamise ajal). Ja seetõttu suusaspordlane on õigustatud kõnelema „uputusest“. Kuid ega Garmisch-Partenkirchenist, mis on omamoodi Mek-kaks talispordlastele, kuuldu parematki: ka seal tulnud kottidega tassida lund mustendavatele suusaradadele...

Mammapojad aga ei ole veel ajalugu teinud. Ja tõsisuusatajad, kes põrmugi ei ole mammapojad, tulevad suusatamisega toime ka kidurast ja lumekehvast talvest hoolimata.

— Olgu ilmad praegu millised tahes, kuid veebruar on meil ikka see pea-suusatamiskuu. Viimastel aastatel näib see eriti nii.

Ja õigete suusameestena minnakse välja sellele, et ikka tuleb lund, tuleb lund — ja tulebki. Nende ridade jõudmisel lugejate ette ongi meie suusamehed

Eesti ainult eestlasile. Dõõrad mõjud Eestis! eemale!

väljas. Kuus paremat on Zakopanes stardivalmis. Seitsmes hea (kas kõige parem?) on meie olümpiameeskonna liikmena asumas teele Garmisch-Partenkircheni. Viimane kui üks nendest meie seitsmest parimast suusamehest on kaitseliitlane. Zakopane-meeskonna koosseisu kuulub E. Lepa juhtimisel V. Särak (Harju malev), E. Siitan (Harju malev), P. Kaasikov (Narva malev), E. Pransa (Narva malev), J. Koovit (Sakala malev) ja A. Purje (Järva malev). Ga Pa mees Vello Kaaristo kuulub Narva malevasse.

Suusakuningateks on ikka põlised looduslapsed, ürgmetsade, soode ja tundrite elanikud, kes loodusjõududega võidelnud lapseest peale ja surevadki suuskadel... Ka meie paremad suusatajad on tulnud maalt, sealt, kus lumehanged on koduseks miljööks. Kui lumisel ajal satud pühapäeval näiteks Nõmmele, siis kihab seal suusatajatest. Neid võib talvine loodus, mis puhtana ja kargena tungib igasse poori. Loodusest ammutatakse elustavat eliksiiri, tuntakse endid lumeväljade valitsejatena, liigutakse üle tasandikkude ja kinkude, otsides leidmatutki... Kuid, kuid — Nõmme pühapäevastest suusatajatest meil nii pea veel ei tule suuri suusatajaid. Need tulevad ikkagi sealt, kus suusal on praktilist tähtsust ja otsustarvet. Kaugematesse külakolgastesse peame meie

juhtima suuski ja suusatehnikat. Sellel teel tublilt olaksegi.

Zakopanesse sõitis meie kaitseliidu suusameeskond koos soomlaste omaga. Zakopanes 1.—2. veebr. ühel hoobil toimuvad suured rahvusvahelised võistlused, mis korraldatud just kaitseseorganisatsioonidele, ja Poola esivõistlused. Rahvusvahelises osas võistlevad peale Poola, Eesti ja Soome veel Läti ja Rumeenia kaitseseorganisatsioonide tublimad suusamehed. Nii on konkureerimas mehed Põhja-Jäämerest Musta mereni.

1. veebruaril on kavas 5×10 km teatesuusatamise võistlus, mis sooritatakse vormiriietuses, kuid ilma püstita. 2. veebruaril järgneb sellele 18 km patrull-suusatamine. Patrulli koosseis on neljaliikmeline: patrulli vanem ja 3 laskurit. Igal laskuril tuleb sooritada 10 lasku vabaasendis 100-lt meetrit. Iga tabamus annab 40 sek. ajaedu.

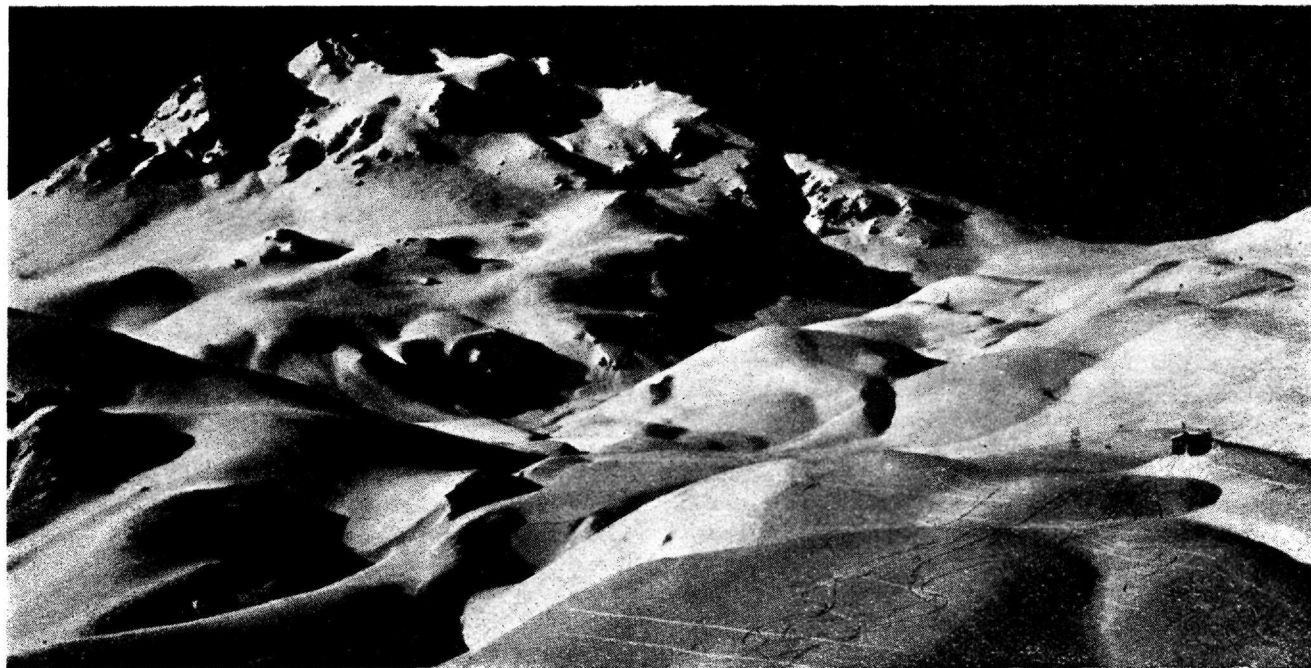
— Nagu öeldud, on meil Zakopanes väljas meie paremad suusamehed, lausus E. Lepp. Ja jatkas: Need on noored võistlejad, kellel paremad tulemused seisavad veel ees — tulevikus. Seni on nad võistelnud aastat neli-viis, sedagi mitte kõige pidevalt, mis on mõistetav, kuna juba meie ilmastik ise pidevust segab. Praegustele parematele on tulemas juure veelgi häid poisse. Nii Tartu-maa malevast Võlli, Harju malevast E. Särak ja Saarmann. Vanuselt meie praegused paremad on keskmiselt 23—25-aastased, nii et nendel aega veel arenemiseks on. Zakopane-meeskonnas on noorimaks R. Kaasikov oma 23 aastaga. „Ainsaks vanaks“ on J. Koovit oma 31 aastaga. Ga Pa mehel Vello Kaaristol seisab selja taga 24 talvet.

— Kuidas teie arvamusel ka meie Zakopane-schansid seisavad? Treenerida ju küllaldaselt ei ole saadud, ikka selle lumevähesuse tõttu.

— Zakopanes paistab Soome võitjaks tulevat, kuid, noh, ega meiegi viimaseks jää. Välismaal, eriti nüüdse taliolümpia ees, alustati suusatreeninguga kõige hoolikamalt juba paari kuu eest. Meiegi meeste jaoks oleks kulunud ära paar kuud treeningut lumepikaste oludes. Ehk siis selle asemel oleks meestel tulnud talitada nii,

Poola Zakopanesse sõitvad Eesti ja Soome kl. suusameeskonnad Tallinnas Balti jaamas enne väljasõitu

Talivõlusid mägedes

nagu seda tegi Kaaristo — treneerides suve läbi, ilma lumekübemekesegi olemasoluta. Mul juba varemalt on olnudki juttu, et meie suusatajatele korraldada erikursused Soomes, Vierumäe spordikoolis. See asetseb just Salpausselä, „Soome Holmenkolleni“, külje all. Võib-olla, et tuleval talvel nendest kursustest saab asja. Siis valime kümme meest välja ja läkitame need kaheks nädalaks Vierumäele. Soomlased on selle meie kavaga päri. Pealegi tulevad eeloleval aastal Salpausseläs pidamisele FIS-võistlused, või teisiti öeldult Euroopa esivõistlused suusatamises. Võtame siis ka nendest osa. Saame siis rinnad kokku pista täiel rindel — nii põhjamaalaste kui ka kõigi paremate kesk-eurooplastega. Tänavu aga olid treeninguvõimalused meil napid. Lund oli jaanuari lõpuni meil kõikjal vähe. Nüüd selgus, et selles lumenappuses oli meie lumerik-kamaks kohaks Otepää ümbrus.

Jutt siirdus Eesti osavõtule Garmisch-Partenkircheni taliolümpialast. Meie taliolümpiale sõitva meeskonna koosseisu lõpliku kindlaksmääramise eel oli elavaks päevaküsimuseks: miks nii vähe suusatajaid — ainult üks?

E. Lepp vastas, et isiklikult ta pooldab suusaspordi ja oleks tahtnud näha rohkem kui ühe suusataja saat-

mist Ga Pa-sse. Selle teostamise üritamisel oleks tal tulnud aga seista teiste alade edustajate saatmise vastu, mis tema kui liidu esimehe oleks pannud väga raskesse seisukorda.

— Tahtsin siis, et kirik saaks keset küla. Pealegi ei ole auhindu ega võidupunkte taliolümpial oodata mitte üheltki meie edustajalt. Meie edustajad lähevad Garmischi ainult õppima ja seejuures on tarviline, et iga ala oleks esindatud. Pärast siis need edustajad annavad kodus teistele edasi omandatud kogemusi ja tähelepanekuid. Olümpiasuusatajaks pidasin ma kohaseks Vello Kaaristot. Tema on meie praegustest parematest suusatajatest kõige sobivam mees selleks, et edaspidi tegutseda instruktorina. Pealegi on ta kõigi meie teiste suusatajatega võrrelduna sooritanud kõige tüsedama treeningu. Kui ühe asemel Ga Pa-sse oleks tulnud saatmisele kaks või kolm suusatajat, siis minu arvamusel peale Kaaristo oleks kandidaadidena tulnud küsimusesse eeskätt E. Siitan ja edasi üks vendadest Särakutest. Nüüd jäi aga nii, et Kaaristol tuleb meie suusatajatest üksinda sõita taliolümpiale ja seal näidata, kas ta jaksab olla küllalt võimas tungimiseks „paremasse seltskonda“, võistlejate koguarvu esimese poole sekka või mitte.

Rahvahääletus —
võiflus meie iseseisvuse eest.
Juhtigem ise oma saatust!

Terves kehas — terve vaim.

See vaim juhtigu meid kõiges meie otsustavatel silmapilkudel!

Eelpool oli öeldud, et 1931. a. saadik on meie suusaspord muutunud ikka rahvalikumaks ja rahvalikumaks. 1931. a. tuli pööre nimelt seetõttu, et siis asuti suuskade valmistamise kursuste korraldamisele. Siis hakkas rahvas suuski saama. Iga aasta on meil eelmise aasta toodanguna võrreldes uusi suuski juure tulnud peagu 100 protsendi võrra. See on omast kohast päris imelik asi, et lumenappusele vaatamata meil valitseb väga elavnõudmine suuskade järele. 1935. a., s. o. eelmisel talvel, meie suusasepad valmistasid 3500 paari uusi suuski. Tänavu valmistatakse uusi suuski õige tublisti. Neid tuleb juure 5000—6000 paari ümber. Võib öelda, et nii palju kui jõutakse teha, nii palju neid ka läheb.

— Kui palju siis praegu läheb maksma suusatajaks hakkamine?

— Annan kohe võrdlemisi täpse kalkulatsiooni: suusad ise 7—8 kr., sidemed 1.55—2 kr., kumm suuskade tarvis 45 s., kepipaar 1.95—2.50, saapad 10.50—17 kr., dress 12 kr., müts 2 kr., kokku 35 krooni ümber, see on summa, mis omal ajal meil maksid suusad üksinda ühes sidemetega.

— Missugused maakonnad on nii-ütelda meie suusakantsideks?

— Kaitseliidu suusakeskusteks, kus kõige elavamad tegevust avaldatakse, on Harjumaa, Narva ja Tartumaa. Kõige visamad teiste edenemisele kaasaatgemisel on Saaremaa ja Läänemaa. Kuid kus sa seal saadki — saartel juba mitu aastat järjestikku pole suusalund peagu olnudki.

*

Suusaspord meil edeneb. Hoolimata raskustest. Kuid elu veetlevus ja väärtus seisab raskuste võitmises. Öeldakse ju, et ilma nende välismõjude ja raskusteta meie elu, siis ka järelkult meie suusatajate oma, oleks nagu ilma soolata toit. Kui see ka nii on, siiski ei teeks rohkem lund põrmugi paha...

Soomlased, rootslased ja norralased on lume poolt palju paremas olukorras. Seetõttu on ka kõigiti mõistetav, et nendel on juba suured ja kindlad traditsioonid suusutamise alal. Niisugustest traditsioonisuusavõistlustest on üheks maailma suurimaks „Vasajooks“, mida peetakse Rootsi vabastaja ja kuninga Gustav Vasa mälestuseks. See suurjooks, mille idee

põhjeneb ajaloolisel sündmusel, on 90 km pikk ja läheb Sälenist Morasse läbi mägise ja metsiku maastiku ning põliste metsade. Gustav Vasal oli rohkem kui 400 aastat tagasi õnnestunud pääseda Daani kuninga Kristiani vangistusest, enne kui see Stokholmi varesaunas laskis hukata 82 rootsi aadlikku, nende seas 2 piiskoppi ja 13 riiginõunikku. Vasa põgenes Morasse, et seal talupoegi kutsuda vabadusvõitlusse. Vasa üritus aga ei õnnestunud ja ta oli sunnitud põgenema Norra piiri suunas. Vaevalt oli ta teel sinna poole, kui rootsi talupojad kahetsesid oma äraütlemist. Kiiresti otsustades saatsid nad — see oli südatalvel — kaks oma parimat suusatajat Vasale järele. Fantastilise energiasuusatamisega õnnestus käskjalgal Vasale järele jõuda veel enne piiri, Säleni lähedal, ja talle edasi anda rõõmusõnumi, mis omandas suure mõju kogu rootsi rahva saatusele.

Vasa-jooksu, mida hinnatakse nüüdisaja raskemaks suusavõistluseks, peetakse 1922. a. saadik. See suusajooks on erakordselt populaarne ja osavõtt sellest vastavalt rohkearvuline. Aastast-aastasse on võistlejaid Vasa-jooksul üle saja ja nende seas 1923. aastal leidis koguni üks naine, kes suuskadel 90 km sooritas kümne tunniga.

Kõige sensatsioonilisemalt lõppes Vasa-jooks 1928. a. Siis kaks kuulsat rootslast, olümpiavõitjad Per Erik Hedlund ja Sven Utterström, võistlesid 89 km üksteise kannul. Kuna üks ega teine maha ei jäänud, otsustasid nad finiši läbistada käsi-käes, tasavõiduga. Mälestusväärne jooks lõppes niiviisi viigiga, ja kui väga see ka on vastolus spordivõistluse mõttega, et kaks konkurenti tagajärje suhtes „kokku räägivad“, tuleb seda võistlust siiski pidada vastavaks fair play kirjutamata määrustele. Kui kaks nii suurevõimelist võistlejat pärast kõigi oma võimete väljapanekut 89 km järele ei ole saavutanud mingit edumaad, siis on nad üksteisele küllalt võrdsed, ega olekski nagu õiglase, et mõni õnnelik või õnnetu juhus naeruväärse milli- või sentimeetriga on otsustavaks ja viimseks sõnaks säärasel võistlusel.

Hedlundi ja Utterströmi aeg 90 km kohta oli 5.33.23, mis annab keskmiseks kirusel tunni kohta 16,2 km!

Toomas Kivi.

Jutuajamine Eesti suusaspordi isa leitnant E. Lepača. — Suusameistril peab olema talenti. — Maailma parimaks suuskade valmistajaks on soomlane Emil Lampinen, kelle valmistatud suuski on kingitud Ameerika ja Soome presidentidele. — Eestis on 10.000 paari suuski

Mõni aasta tagasi oli suusk Eestis luksuse. Ta oli kallis ja ebapopulaarne. Tarvitajaskond ja suusaspordlaste pere oli väike ja laiematel hulkadel ei olnud suusatamisest kuigi suurt aimu.

Samal ajal aga üle-lahe-naabrid — soomlased — sammusid suusavalmistamise oskusega ja suusatamise tagajärgedega maailmarahvaste hulgas esirinnas. Ja neilt õppisime meiegi nii üht kui ka teist. Soomlased õpetasid meid valmistama suuski ja suusatama Eesti kaitseliidu kaudu, kel meie suusaspordi arengus on suured teened.

Kuidas valmib aga suusk ise? Millised tööastmed peab käima läbi metsas kasvav puu, et saada eeskujulikult suusaks? Vähesed teavad sellest ligemalt.

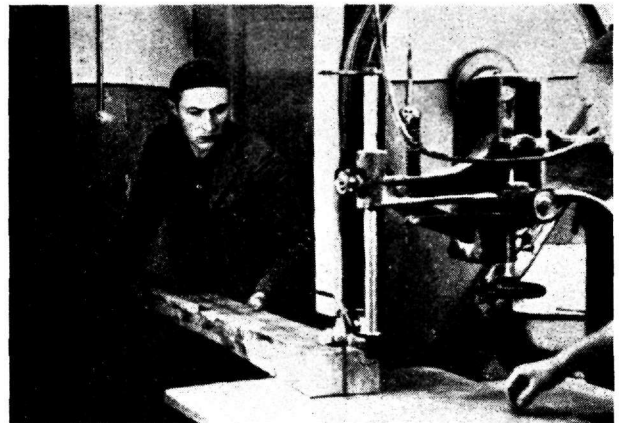
Meie toimetuse esindajal oli võimalus tutvuda suusavalmistamise saladustega kaitseliidu peastaabi suusatööstuses, mida juhivad kaitseliidu spordipealik leitnant E. Lepp, kes pärrib täie õigusega Eesti suusaspordi isa tiitli. Tema oli mõni aasta tagasi esimesi suusavalmistamise kursuste korraldajaid ja suusaspordi innukaimaid propageerijaid. Väsimatult on ta seda jatkanud ja praegu teeb ta seda Eesti Talispordiliidu esimehena, arvukate võistluste ja propandasuusatamiste korraldamisega.

„Jah, eks igal ajal, olgu see hea või halb, ole oma ajalugu,“ alustab vestlust leitnant E. Lepp. „Nii ka suusatamisel ja suuskade valmistamisel. Ja raskusi on ju iga uue ala ja tegevuse propageerimisel. Aga näete, edasi oleme jõudnud, olgugi et suusaasjandus on meil veel võrdlemisi noor. Igatahes on kõige suuremad raskused võidetud ja ees seisab lootusriikas tulevik.“

Praegu on teoksil kaitseliidu suusküskuste varustamine suuskadega üle maa ja kogu tööstuse tootmine läheb selleks otstarbeks. Müügiks jääb vähe üle. Kaitseliitlaste tarvete laos müüdivad suusad on enamikus kaitseliidu poolt korraldatud kursustel väljaõpitud suusameistrite töö. Meistreid tuleb alata juure, sest igal aastal korraldatakse uued kursused. Ka tänavu on käimas üle maa kursused, mis algasid juba möödunud aasta detsembri alul. Kogemused on

näidanud, et korralik suusameister leiab küllaldaselt tööd ja et tema kaup laialdaselt ostjaid.

Materjaale suuskade valmistamiseks kaitseliidu töökojas ostetakse riigi metsatööstusest. Praegu tarvitav materjal on seisnud laos juba 4 aastat. Ta-

Pakkudest saetakse välja suusamaterjal

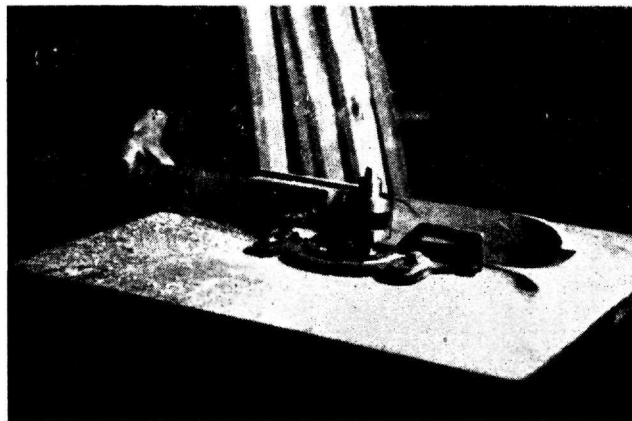
Enne painutamist pannakse suusapuud keema

Suusa ninaosa painutamine pärast keetmist

Painutatud suusad asetatakse kuivatusahju

Suusa keskmise harja ja ninaosa freesimine

gavaraks on tuhandete suusapaaride materjal, mis hoitakse alal pakkudes, millisel kujul puu kuivatatakse ja valmistatakse ette järgnevaiks tööstmeiks.

Suusk valmistatakse nii, et tallaks tuleb puu pinnapealne osa. See on alati tihedam, painduvam ja vastupidavam murdmisel. Ühtlaste suusapaaride saa-

miseks valitakse mõlema suusa jaoks võrdse väärtusega puu. Paku ühest küljest, mis puu kasvades on olnud põhja pool, lõigatakse üks paar ja lõunapoolsest paku pinnast teine paar. Nimelt on põhjapoolne puu tihedam kui lõunapoolne. Puu südamik suusavalmistamiseks ei kõlba.

On materjal välja saetud, esialgselt sorteeritud väärtuse ja omaduste järgi, algab üksikasjalisem väljatöötamine. Suusa ninaks tulev osa, mis peab tingimata olema tüvipoolne ots, tehakse sae ja hõövli abil õhemaks. Järgneb painutamine. Painutamisele tulevat osa keedetakse vees 6 tundi, missuguse aja jooksul muutub puu täiesti pehmeks ega murdu painutamisel. Vanemat puud tuleb keeta veel rohkem, et saada tarvilist pehmust.

Painutamine sünnib selleks valmistatud pakul. Tehakse seda ka vastaval redelil. Suusa ninaosa kinnitatakse vastavasse väljalõikesse, painutatakse paku järgi ning kinnitatakse klambriga.

Nüüd pannakse suusapuu koos pakuga kuivama. Kuivamine sünnib selleks valmistatud ahjus ja kestab vähimalt ühe kuu. Esimese kahe nädala jooksul kuivab suusk 70° kuumuses. Pärast seda hoitakse temperatuur alatiselt 40°. Kuivamise aja jooksul kisub puu igati kaardu, ja selleks ongi kuivamiseks võrdlemisi pikk aeg, et puu suudaks selle aja jooksul kõigiti välja surra, nii et ta hiljem enam oma kuju ei muuda. Muidugi on puu kuivama asetamisel niivõrd paks, et hilisemal väljatöötamisel saab kõverakskiskunud osad hõõvel-dada maha. Lõplik väljatöötamine sünnib spetsiaal-abinõudega ja hõõvlietega. 18 hõõvli alt käib suusk läbi enne kui ta omandab oma lõpliku kuju.

Suusa keskmise osa kõverus, mis on vastupidine ninakõverusele, saadakse nii-ütelda iseenesest. Puul on sellane omadus, et kuivamisel kisub pinnapool rohkem kokku kui südamik. Pinnapoole asetamisega suusa tallaks ja kuivatamisega pika aja jooksul saadaksegi see kõverus. Kuna aga üks puu tõmbab end rohkem kõveraks kui teine, sorteeritakse suusad pärast ninakõveruse painutamist ja kuivatamist uuesti paarideks.

Pärast suusa kuju lõplikku väljatöötamist ja puhastamist ning lihvimist tõrvatakse suusk. Selleks määratakse suusk üleni tõrvaga ja kuumutatakse seda ahjus. Tõrvamist ja kuumutamist korratakse seni, kuni suusk tõrva enam sisse ei võta. Tavaliselt tuleb seda teha 4—5 korda. Varem ajal, kui tarvitati vähe suusa spetsiaalmäärdeid ja sõideti palja tõrvaga, tehti tõrvamist rohkem. Ka nüüd tuleb mõne puu juures seda teha rohkem kui teise juures.

Tõrvamisele järgneb suusa pealispinna poleerimine ja viimne kontroll. Siis on suusk valmis tarvitamiseks.

Suusameister peab olema teataval määral kunstnik,“ arvab leitnant Lepp. „Ei aita see üks, et ta teeb valmis suusakujulise eseme. Ta peab oskama teha õige painde, kohase pikkuse ja paksuse keskmisele harjale. Hea suusk peab olema elastne ja ühtlase ning proportsionaalse painduvusega kogu oma pikkuses. Kusagil ei tohi olla n. n. „surnud kohta“. Head suusameistrit võib väga kujukalt võrrelda viulimeistriga.

Nagu on ühe viiulimeistri katp kõrgesti hinnatud, nii on lugu ka suusameistritega. Üks teeb välimuselt laitmatu suusa, kuid, piltlikult öeldes, „suusal puudub hing“. Teine teeb võib-olla vähem nägusa töö, see-eest aga on tema valmistatud suusal kõik omadused, mis teevad selle väärtuslikuks. Nii et heaks suusameistriks saamiseks on tarvis peale tööskuse ka veel teatavat talenti.“

„Kus valmistatakse maailma parimad suusad?“ küsiteleme edasi leitnant Leppa.

„Kindlasti Soomes,“ kõlab vastus. „Isiklikult pean maailma parimaks suusameistriks soomlast Emil Lampist. Olen temaga paaril korral kokku puutunud. Suusavalmistamine on juba nii-ütelda nende suguvõsa pärandus. Mitu põlve on nad olnud suusameistrid ja ühtlasi ka -sportlased. Praeguse suusameistri poeg on põhjamaade kuulsaim mootorrattur ja on võistelnud ka meil paaril aastal Eesti suursõitudel. Emil Lampinen elab Porvo ligidal maal. Varemalt oli ta spordiriistade vabrik omanik, hiljem suusavalmistamise juhatajaks Soome suurimas spordiriistade tehases. Kahel korral olen seda vabrikut külastanud ja tuleval aastal kavatsen minna uuesti õppima suusa liimimist, mida meil senini pole tehtud.“

„Milleks liimitakse siis suuska?“

„Ikkagi ta väärtuse tõstmiseks. Et puu vähem kiiks kaardu. Eriti harrastatakse liimimist Norras. Seal on kasepuud vähe. Suuski valmistavad nad haava-, männi- ja kuusepuust. Need kuluvad aga ruttu. Seepärast teevad nad ainult suusa keskosa neist puudest, kuna talla ja pealmise osa liimivad külge hikoripuust. See on tammepuuga sarnlev puu ja norralased veavad seda sisse välismaalt.“

„Kas kavatsete ka meil hakata valmistama liimitud suuski.“

„Jah, tarvis on katsetada. Võib-olla saame sellega veelgi oma suuskade kvaliteeti tõsta. Igatahes on Lampisega mul kokkulepe, et ta õpetab mulle mõningaid suusavalmistamise saladusi. Teadmisi ja kogemusi on tal palju. Tema valmistatud suusad on väga hinnatavad. Ta on kinkinud oma suuski Ameerika ja Soome presidentidele. Ka praegu üle maailma tarvitusel olev murdmaasuusa tüüp on Lampise välja töötatud. Välismaalasi õpetab ta meeleldi ja sümpatiseerib väga meile. Isegi jaapanlased käivad tema juures suusavalmistamist õppimas.“

„Kuidas areneb muu suusavarustuse tööstus?“

„Hästi. Kotkasidet näiteks, mis on kombinatsioon Siukkola sidemest ja väga sobiv meie oludele, ei suudeta niipalju valmistada kui seda nõutakse. Peale selle on hea minek veel määrdeil. Neid keedame ka ise. Selle tööstuse oleme viinud linnast eemale, kuna see on kaunis tuleohtlik ja rikub õhku. Mõne liigi määrde keetmisel on tehase ruumides nii „paks õhk“, et mine sisse või gaasimaskis. Möödunud aastal valmistasime ligi 4000 purki määrdeid, aga kevadepoole lõpsid kõik otsa.“

Kuupalju arvate olevat Eestis suuski ja kuidas vaatate tulevikku,“ esitame küsimuse.

„Minu arvates on vähemalt 10.000 paari. Kuid tulevikus suureneb see arv kindlasti ja kord saabub

Suusa lihvimine

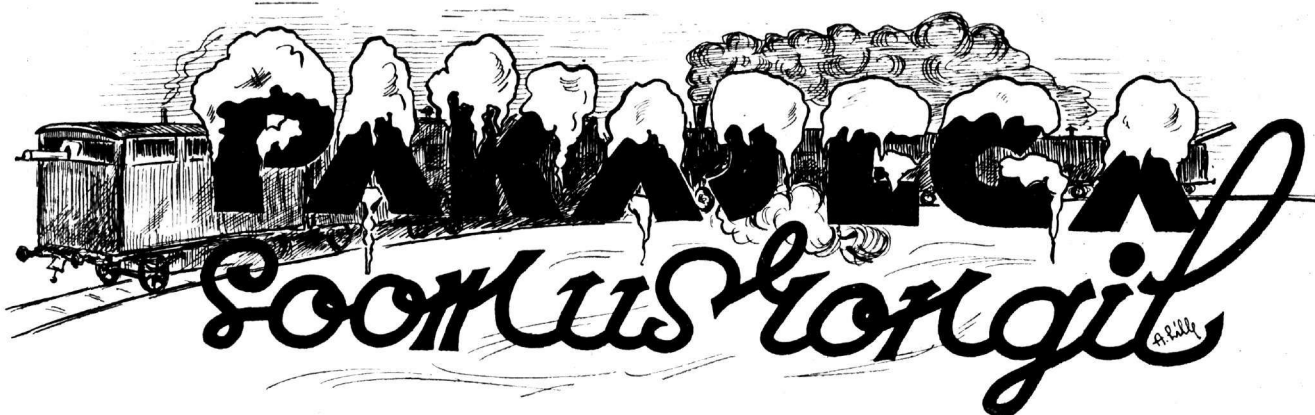

Pintsliga kantakse tõrv suusale

Tõrvatud suusad rändavad kuumendusahju

ateg, millal see arv on mitmekordne. Kui aga ilmasti-kuolud lubavad, leidub meil suusatajaid küllaldaselt. Viimaseil aastail teeb muret ainult see, et enne saabub kevad, kui talv saab üldse alata. Kuid loodame — ehk on taevas meie vastu armuline ja riputab rohkem lund.“

Mälestusi vabadussõjast.

Umbes Valga vallutamise ajal tekkis meie vaprale rahvaväele peale hiinlaste ja Läti kütipolkude veel üks uus kange vaenlane. Ta võis samahästi olla aga liitlane, sest ka punased pidid tema vastu kõvasti võitlema ja kindlasti oli see neile palju raskem kui meile, sest meie sõdisime kodus, nemad aga võõrsil.

See uus ühine vaenlane oli — pakane.

Papaahad üle kõrvade, lambanahksed kasukad tugevasti ümber keha ja kinnastamata käed sügavas vateeritud pükste taskus jälgisime Sangaste ja Valga jaamade vahel suurima huviga meile haruldast ilusamat põhjamaa loodusnähtust — virmaliste sähvimist. Ja seda meie kodumaa lõunapiiril!

Purpurpunase peaga ja valge sabaga madu vingerdas üle taeva, peas kaks pikka sarve — kiirt, keha keskelt särades kõigis vikerkaari värves.

Puka ja Pritsu jaamade vahel juhtus kange pakasega isegi säärane nali, et terve meie soomusrong külmas roobaste külge kinni. Tervelt veerand tundi ajas vedur välja valgeid aurupilvi, ähkis ja puhkis mis jak-sas, enne kui sai rattad liikuma. Vana Puustus — meie vedurijuht — vabandas, et vedurirattad olevat jäänud seisma surnud punkti. Naersime välja Puustuse „surnud punkti“. Miks vedurirattad kunagi varem polnud sattunud sinna, ja kes seda oli enne kuulnud-näinud, et terve rongitais mehi peab rongi kohalt trügima, enne kui vedur võtab vedu. See võis olla ainult pakase süü.

Kange pakasega löödi ka maha Paju mõisa lahing. Mõisa vallutamine kujunes Kuperjanovi ja soomlaste vahel nagu mingiks auküsimuseks ja tormamiseks võidu järele ning selles lahingus olid kaotused mõlemal pool suured. Langes vahva Kuperjanov, langes hulk tublisid partisaane ja tormakaid soomlasi. Langes loogu punaseid, hiinlasi, lätlasi ja venelasi.

Kuperjanov ja soomlased oleksid pidanud ootama kuni remont-rong oleks parandanud Sangaste silla. Soomusrongid oleksid sõitnud punaste seljataha — ja soome halastajad õed poleks puistanud pisaraid k udi-sevaile külmavõetud laipadele, kelle härmas näod olid külmast sinise- ja valgelaiulised.

Kange pakane nõudis ka, et meil pidi üks mees

alati istuma vagunis ahju ees ja kühveldama ahju kivi-sütt. Dessantvaguneis oli asi parem. Dessant elas klassivaguneis ja need pidasid sooja. Meil oli aga vaguni ülemine osa täiesti lahti ja sealt vahtisid välja kuulipildujate torud, seepärast ei tohtinud tuli silmapilgukski kustuda.

Paar päeva pärast Tartu vallutamist oli minu kord kütta öösel ahju. Rong seisis jaama ees. Lõin ahju korstnani kivi-sütt täis ja läksin jaama kolama. Jaamas sain üllatuse osaliseks. Einelaua ruumi oli siginud hulk lahkeid tütarlapsi, kes üksteise võidu pakkusid mulle tulist teed ja isuäratamaid võileibu.

Mu rahaline seisukord polnud pärast paaripäevalist Tartus viibimist enam kuigi hiilgav, ja seepärast lükkasin kõik lahked pakkumised vapralt tagasi, ehk küll endal käisid kõvad neelud.

Siis aga seletas üks korpulentsem daam suure paatosega, et kõik, mida ma puhvetiletil näen, on tänuliku Tartu linna poolt antud tema vabastajaile jumalamuidu ärasöömiseks ja äraajamiseks ning, et mina olen esimene mees, kes oma ilmumiseega on austanud Tartu „Ühistöö“ toitlustamispunkti, ja seepärast oleks Tartu linn äärmiselt kurb kui ma ta väikese tänu lükkaks tagasi.

Tartu linna ma kurvastada ei tahtnud. Jumal hoidku mind selle eest! Asusin kohe jaole ja kõigil näitsikul oli kohe sagimist, sest isu oli mul lihtsalt suurepärane.

Ei märganudki, kuidas aeg lendas sahariiniga magusaks tehtud teed juures, magusaid saksa marmeladiga kaetud leivaviilakaid hävitades ja magusat juttu veel magusamate tütarlastega ajades.

Kõige mõnusama jutuaajamise ajal torgati äkki mu nina alla revolvritoru...

„Kuradi Sikupillipoiss, ahi on kustunud, vagun nagu hundilaut ja poisid kringliks külmanud, kuid sina jahvatad siin plikadega,“ müristas metsikvihaselt üks meie komando kogukamaid poisse revolvrilt mu nina all vibutades.

„Kas saad kohe ahju kütma, või läheb madinaks...“

Tartu piigad taganesid kokkunult.

Nüüd alles vaatas poiss terasemalt tütarlapsi. Ta pesemata nägu venis laiaks naeratuseks.

„Selle selli kord on kütta ahju...“ vabandas ta, sealjuures revolvritoru otsaga mulle vihaselt ribide vahele torgates.

„Ajast ahju punaseks ja ise laskis jalga. Poisid koorisid end purupaljaks ja nüüd lõgistavad hambaid... Saad veel täna pookida...“ ähvardas ta mind jälle oma tukiga, „...tule aga vagunisse...“

„Kas te omavahel ka muudmoodi ei saa asju ajada, kui peate relvad appi võtma?“ põlastasid Tartu preilid.

„Ei saa!“ ägestus revolvririkangelane.

„Kui sõna ei kuula — tukk nina alla ja kohe on teine asi. Sõjas muidu ei saa.“

Nüüd segas end vahele tüsedam daam.

„See kõik on minu süü. Mina meelitasin selle härra rahvaväelase teed jooma. Ehk rüüpatel ka klaasi teed, mida pakub Tartu „Ühistöö“ Tartu vabastajaile.“

„Noh, see on ju teine jutt.“

Toriseja sell torkas revolvri tasku.

Kaua me rahulikult istuda ei saanud. Einelauaruumi uksele ilmus jälle üks meie poiss, kasukahõlmad eest lahti ja laskevalmis püss käel.

„Või siin te sellid oletegi? Või prassitakse? Sel ajal kui teised külma käes vingerdavad... Sikupilli-poiss, ahju kütma!!!“ müristas ta, püssilukku hirmuäratavalt lõgistades.

Ka püssiga poiss ei suutnud kauaks jääda külmaks Tartu piigade võlu ja leivavirna ees ning varsti istusime juba kolmekesi lauas ja toppisime endisse nii-

palju kui jaksasime Tartu linna tänu, sest ennem võib vats rebeneda, kui hüva rooga üle jääda.

Vaevalt saime juua mõne klaasi teed, kui väljas oli kuulda hiigla seletamist, viltide padinat ja tuttavat maksiiimi veeremise kolinat.

Jäime kõik hiirvaikselts kuulutama. Mingi väesalk lähenes jaamale. Möödus paar põnevat ootamismomenti. Kõikide silmad olid pöördunud ukse poole.

„Käed üles, väejooksik!“ kamandati äkitselt ja maksiiimitoru vaatas ukse vahelt ähvardavalt meie poole. Uksel seisis salk metsikuid, pesemata ja kasmata mehi. Puhha meie komando poisid. Terves koosseisus.

Tõstisime käed...

Effekt oli täieline. Kiljudes peitsid surmkahvatud Tartu piigad endid leti taha. Lähenesime käsi ülal hoides metsikule jõugule.

„Poisid, siva sööma... Täna antakse muidu...“ sosistasime uksele jõudes.

Sõjakisaga võeti einelaud üle.

Andis tükk aega seletada, enne kui näitsikud said aru, et see oli vaid meie poiste süütu soomusronginalli — öösel kuulipildujaga oma kadunud ahjukütjat taga otsida. Ahjukütja võis ju olla kuskil hädas ja siis oleks kuulipildujat tarvis läinud.

Läks lahti suur prassimine.

Varsti võis Tartu linn tunda rahu — tema vabastajad olid võtnud ta tänu vastu täiel määral — kõik, mis oli vähegi söödav, oli poiste kõhus.

Ja nii juhtuski, et Tartu linn suutis olla oma vabastajate vastu tänulik ainult lühikest aega.

Nüüd, pärast Valga vabastamist, istusin jällegi ahju ees ja valvasin, et temperatuur vagunis ei langeks palju alla nulli. Rong seisis jaamast eemal — just suurte kivisöevirnade kõrval. Kasutasin juhust ja tassisin vagunisse hiigla tagavara küttematerjaali, sest ahjukütja ülesanne oli ka hoolitseda kütteaine eest. Harilikult tõime seda veduritendritl, kui Puustus juhtus pöörma selja.

Et peletada eemale vägisi pealetikkuvat und, kõrvetasin tules punaseks aetud täägi otsaga vaguniseinale ilmatasuure noolest läbistatud südame. Kibe kõrbenud vaigu lõhn täitis vaguni.

Mida küll ei ole siia seinale kõrvetatud?

Tütarlaste nimed, lõõmavad, nooltest läbistatud südamed ja igasugused märgid katsid vaguni valgeid, hõõveldamata laudadest seinu. Et oli tegemist siiski haritud seltskonnaga, sellest andsid tunnistust ladinakeelsed mõtteterad ja laused. Mõni poiss oli kõrvetanud seinale kõik oma teadmised sellest õilsast keelest. „Veni, vidi, vici!“ ja „Ave Caesar, morituri te salutant“ olid deviisid, millised meeldisid poistele kõige rohkem, sest neid vägevaid lauseid oli, nagu endale julgustuseks, trükitud seintele igakaliibrilisis tähtedes.

„Ladinlased“ ise aga magasid norinal ja pahinal naridel. Tekiks peal lambanahkne kasukas ja paljad jalad ulatamas kaugele üle lühikese nari ääre, puhati päevast väsimust.

Päeval olime tunginud välja Sauleki jaamani, kuid pimeduse saabudes oli rong tagasi tõmbunud Valka. Kuna edaspidiseks tegevuseks ei antud mingisugust erilist käsku, siis koorisid poisid vatid maha ja kukkusid põõnema.

Magamiseks oli vaguni ühte otsa ehitatud kahe-kordne nari. Alumine umbes jalg maad põrandast kõrgemal ja pealmine umbes meeter alumisest kõrgemal. Kummalegi narile mahtus viis poissi, aga siis oli nari nii täis, et kõik pidid magama ühel küljel. Külge sai vahetada ainult kooris, ühekorraga. Ruumipuudusel magas üks poiss ülal liivaga täidetud seina kitsal serval, kus asetsesid kuulipildujad, kuna teine poiss magas ahjukütja asemel, s. o. igal ööl ise kohas.

Kõige halvem magamise koht oli Voldemar Riibergil. Ta magas ülal kahe kuulipilduja luugi vahelisel servakesel. Soomusrongiga Tallinnast välja sõites valis ta endale selle koha, sest vagun oli siis köetud kuumaks kui keris. Äärel oli aga paras jahe. Hommikul Tapale jõudes olime ehmatuses kanged. Öösel oli pragude vahelt tuisanud sisse lund ning Volli paljad jalad olid lumehanges. Teine lumehang oli tal peatsis, teise kuulipilduja luugi juures.

Vagunikütjat siis meil veel ei olnud. Erich Peebus, kes selle asja esimeseks ööks vabatahtlikult endale võttis, magas ahju ees porisel põrandal õiglast und.

Esiialgu ei julgenud keegi Vollit äratada. Siis võttis ta vend Hans südame rindu:

„Volli, kas sa elad veel?“ küsis ta väriseva häälega.

„Möh?“ ärkas Volli. Ringutas oma hiiglakogu, niipalju kui seda lubas kitsas servake, ja seletas, et vastu hommikut, kui hakkas tuiskama, tuli talle alles see kõige magusam uni.

Peebus aga, kes kohe esimesel ööl endale ei võtnud magamiskohta, jäigi sellest ilma. Võib olla oli see tema õnn, sest sel ajal, kui teised magasid, kolaskas ta magamiskoha puudumisel ringi ja külastas õige saageli staabi vagunit, kus ohvitserid teda tundma õppisid. Tulemuseks oli igatahes see, et Peebus määrati meile esialgu vaguni vanemaks — veltveebliks ja pärastpoole koguni aseohvitseriks — luurajate komando nooremaks ohvitseriks.

Ühel ööl ei saanud ma hästi magada. Vagun oli kuum. Peebus oli virutanud ahju kivisütt täis ja ise läinud kolama. Silmad lahti aeesin kõval naril ja ootas und. Nüüd nägin tahtmatult huvitavat vaatepilti.

Erich Peebus ronis vagunisse. Astus ahju juure. Toppis selle uuesti kõrini kivisütt täis ja hakkas end ahju ees paljaks koorima. Lõpuks tõmbas ta särgi üle pea ja hakkas nohisedes pidama jahti, tarvitades tapalavaks telefonilauakest. Siis aga nähtavasti tuletades meele, et Richard Pellmann — meie vaguni peenim härra — alati hirmsasti pahandas, kui telefonilaualt leidis parasiidinahku, hakkas Peebus oma söödikuid pilduma hõõguvpunasele ahjuplaadile.

Paukudes, nagu tullevistatud herned, lõhkesid rasvasöönud täid ning kõigi loomulike lõhnade puketile lisandus terav kõrbenud liha lõhn.

Varsti tüütas Peebuse aegaviitev nokkimine. Ringutades ajas ta oma lõhkkirabitud turja sirgeks, tõusis, ja kuumusest ühelt jalalt teisele keksides, suuga imelikult sisistades ning kiiresti käsi vahetades hoidis ta särgi tulikuuma ahju kohal.

See oli tark mõte. Pilvena tõusis ahjult kõrbenud rasva vingu.

Särk sai varsti puhtaks. Nägu kõrvale hoides raputas Peebus teda paar korda tugevasti ning hakkas selga ajama. Siis aga tuli talle äkki midagi meele. Laskis kuuldavale pika vesise vile, pani särgi kõrvale ja köitis paljale ihule oma lahutamatu kaaslaste — tohutusuure puust tupega parabellumi, mille ostis Narva all saksa sõdurite käest. Revolvri ümber pannud, seadis ta komando pisikesse peeglitüki ees endale mütsi pähe, aga nii hoolikalt nagu ma teda seda kunagi polnud näinud tegevat.

Tõusin poolistukile, et paremini jälgida, mis nüüd sünnib.

Mütsi pähe seadnud, tõmbus Peebus tikksirgeks ja tervitas kõigi sõjaväe reeglite päraselt omaenda peegelpilti, astus siis paar sammu tagasi, lõi keha nõksuga uuesti sirgeks, keeras „parem pool“ ja tervitas poole häälega:

„Tervist, härra kapten!“

Paar tundi jälgisin, kuidas Peebus tegi endale kõva drilli, siis aga vajusid mu silmad kinni. Järgmisel hommikul saime teada, et Peebus oli määratud meie vaguni vanemaks.

Olime kõik enamasti koolipoisid. Peebus õppis

praeguses Gustav Adolphi gümnaasiumis ja oli siis 17 aastat vana. Vanim mees meie hulgas oli Otto Sääsk, Saaremaalt. See oli vaikne mõnus mees, vähese haridusega, nii et ta haritud poiste nokkimisest ei osanudki suurt aru saada ja seepärast sai kõigiga hästi läbi. Teda võis igale poole saata ja kaasa võtta, — ühesõnaga oli läbi ja läbi kamba mees.

Järgmine mees vanaduse järjekorras oli Richard Pellmann — üliõpilane — peenim mees meie vagunis. Puhastas igal õhtul hambaharjaga hambaid ja ajas enne lahingusse minekut habet. Omas ainukese mehena noa ning kahvli ning sõi suppi taldrikult.

Ülemisel korral elasid veel neli head sõpra ja koolivenda II-st reaalkoolist — vennad Hans ja Voldemar Riibergid, Evald Friedrichson ja Johannes Pals. Tähtsad mehed enamlaste-aegses koolinoorsoo liikumises ja organiseerimises ning põrandaaluses kaitseliidus, mille eest iga mees omab vabadusristi. Okupatsiooni ajal heideti nad streigi pärast koolist välja. Hans Riiberg ja Evald Friedrichson ei viibi neist poistest enam elavate hulgas.

Kadunud Hans Riiberg armastas vahest nokkida Peebuse kallal. Kätemaksuks tarvitas Peebus tema kallal oma ülemuse-võimu.

Ühel ööl tuli Peebus kisaga vagunisse:

„Hans Riiberg, saapad jalga ja vaguni katusele.“

Staabivagunis nimelt oli antud käsk, et üks mees tuleb saata katusele, kuna punastel on kavatsus öösel rongi haarata.

Lõpuks leppisid Peebus ja Riiberg kokku, et nad valvavad vaheldamisi. Esiteks valvab Riiberg kaks tundi, kuna Peebus see aeg magab. Järgmised kaks tundi valvab Peebus ja laseb Riibergi magama, siis aga valvab jällegi Riiberg.

Et asi oleks igapidi õiglane, pandi taskukell telefoni äärelle. Peebus keeras end Hans Riibergi asemele magama ning Riiberg läks välja.

Väljas trepil tegi Hans Riiberg oma väikese „desandi“ ja tuli vagunisse, et katusele püssi kaasa võtta. Siin leidis ta, et Peebus juba norskas. Palju mõtlemata keeras Riiberg kella kaks tundi edasi ja ajas Peebuse üles. Peebus sudis küll tükk aega jalgadega vastu, kuid viimaks ajas haigutades kasuka selga ja ronis kaheks tunniks katusele.

Kahe tunni pärast, kui Peebus sai jälle vaevalt magama jääda, keeras Riiberg jälle kella kaks tundi ette ja ajas Peebuse katusele tagasi.

Hommikul tuli asi ilmsiks, kuid siis oli Hans Riiberg välja maganud ja katusel viibimine polnud enam ta viline.

Ülal naril elas veel Johannes Sengbusch II-ne, Paide koolipoiss — Johannes Sengbusch I-se onu-poeg.

„Juku“ oli suur naistekütt. Kui lahingute vaheajal oli rohkem aega, kirjutas ta valmis hulga kirjakesi: „Olen Teist vaimustatud ja soovisin Teiega ammugi tutvuda ning kui see on ka Teie tahtmine, siis kirjutage: L. R. Soomusrong nr. 3 — II-ne kuulipildurite komando. „Juku“. Neid kirju puistas ta va-

gunitrepilt nägusamaile tütarlastele, kellest rong juhtus mööda sõitma. Vahest videvikus juhtus aga ka seda, et kiri sattus „tõbise“ näoga tütarlapsele. Alles mõni aasta tagasi, kui Vabaduse Risti vendadega käisime Petseris, selgus, et üks vanatüdruk hoiab Juku kirja veel praegu kui suurt aaret alal.

Alumise nari tähtsaim mees oli Ernst Ilme — „Ataman“ — noor vabatahtlik Läänemaalt. „Atamani“ nime sai ta sellest, et tal oli alati mõök vöö ja papaahat kandis ta viltu ühel kõrval. Püssi ta ei armastanud. Tema armsam lahingrelv oli kerge kuulipilduja, millest ta laskis nagu püssist, seda palges hoides. Meie vaguni poistest oli ta ainuke, kes võttis tarvitusele omaaegsed sinised valge vöödiga sõduripagunid. Pihkva võtmise järgi imestasid venelased:

„Vot, see on alles demokraatia — polkovnik ise veab kuulipildujat.“

„Atamani“ pagunid meenutasid nimelt vene polkovniku omi.

Ülejäänud kolm meest — mina, Karl Preibach ja Johannes Sengbusch I — olime Tallinna Kaubanduskooli õpilased.

Karl Preibach — hüüdnimega „Koolma vend“ oli suur nokitseja. Kõik oma vaba aja kasutas ta kuulipildujate lahutamiseks ja kokkupanemiseks. Kuna ta osade nimetusi ei teadnud, siis ristis ta iga kuulipilduja osa „nublakaks“. Tema hoole all oli ka ainuke „Kolt“-kuulipilduja meie rongil. Ainult tema oskas seda osadesse lahutada ja jälle kokku panna. Tänu temale olid ka meie kuulipildujad alati hiilgavas korras.

Lõpuks saadeti „Koolma vend“ Soomusrongide diviisi tagavarapataljoni juure kuulipildurite komando instruktoriks. Tema käe alt tulnud mehed olid kõik tublid kuulipildurid, kuid kõik kuulipilduja osad olid neil „nublakad“.

Johannes Sengbusch I-ga ja Peebusega olime vanad lahinguvennad. Olime koos kuu aega Narva all 4-as polgus ja tulime koos soomusrongile. Mind hakati alles soomusrongil hüüdma „Sikupillipoisiks“. Õieti polnud ma kunagi Sikupillis elanud, vaid olen põline Kassisaba poiss. Ristijaks oli Otto Sääsk, Saaremaalt, kes ei omanud maateaduses algelisimaidki teadmisi. Tema arvates olid kõik Tallinna poisid Sikupillist.

Kõikide meie soomusrongi poiste hüüdnimeks oli aga „sellid“. Selle nimega hüüdis meid rongiülem kapten Luiga.

Nüüd aga magasid kõik „sellid“ larinal ja mina pidin valvama, et külm ei pääseks nende paljaste varvaste kallale.

Telefon helises . . .

Kolm pikka kella . . . Tähendab, kõigile . . . Alarm! ! !

Haarasin toru.

„Ette valmistuda! Rong sõidab poole tunni pärast liinile,“ kostis membraanist tuttav hääl.

Hukkamõistetavalt väiklase heameelega hakkasin äratama „selle“.

Varsti olid kõik jalul. Kes soendas kohvi, kes noolis ämbri põhjast lõunast suppi, kes asetas pannile Tartust „soomuseks“ saadud „poslamaslasse“ leivaviilakaid.

„Poisid, mul on hapukapsaid, kellel on „spege“? Teeme kapsaputru,“ hõiskas korruga Sengbusch I-ne.

„Noolisin päeval köögist,“ seletas ta plekist jaapani kuulikastitait hapukapsaid ahjule pannes. „Tooge nüüd seapale lagedale.“

„Peebusel on „speget“. Ta sai alles hiljuti paki,“ seletasid poisid ja piirasid rüsinal Peebuse.

„Näita oma „spege“ välja. Too lagedale . . .“

„Korrat!“ pomises Peebus, kuid tõi seljakotist välja suure viilaka kümnetollilist pekki.

Varsti podisesid kapsad ahjul. Poisid istusid ümber ahju, neelasid isuäratavaid aure ja sülgasid särtsudes vastu punasekskõetud ahjukülge suhukogunenud sülge.

„Mu härrad, kui te just peate sülgama, siis palun sülitage põrandale. See on lõpuks liig . . .“ kostis narilt Pellmanni hädine hääl.

„Põrandale sülgamine on keeldud!“ hirnus „Ataman“.

Pellmanni manitsust kuulati siiski.

Väljas kuuldus kobinat.

Vaguni uks läks lahti ja sisse ronis kolm soomlast — kaks „Pohjan poegade“ ohvitseri ja üks sõdur. Tuliuutes valgetes kasukates. Täielised vastandid meie pesemata, närudes poistele.

Soomlased, kuulda saades, et sõidame liinile, tahtsid sõita muljete saamiseks kaasa.

Pakkusime suguvendadele viisakalt istet ja suitsu.

Sel ajal, kui nendega rääkides murdsime armast maakeelt, hakkas rong liikuma.

Soomlasi huvitas meie elu väga. Uurisid meie vagunit ja vaatasid kuulipildujaid, kuid kõige rohkem meeldis neile ahjul podisev kapsapuder, mis hakkas juba valmis saama.

Vahepeal jõudsime juba liinile lähemale. Ettevaatuse mõttes kustutasime tuled ja avasime luugid, kust lükkasime välja kuulipildujate otsad. Tõmbasime kuulipildujaile lindid sisse.

Rong liikus nüüd ettevaatlikult, samm-sammult . . .

Silmad pingutusest valutamas vahtisin oma kuulipilduja taga vaiksesse lund täistuisanud metsa.

Hakkasime jõudma juba Sauleki jaama. Tundsin ümbruse, sest alles päeval käisime siit punaseid välja kütmas.

Korruga oli eespool kuulda kolinat. Kostis nagu oleks kukkunud midagi õige rasket. Mõni moment oli vaikust. Siis jälle jube kolin . . . Siis jälle . . .

Ootasime hiirvaikselt.

Kolin . . . Moment vaikust . . .

Järgmisel silmapilgul kukkus järsu võpatusega üks meie vaguni nurk alla. Kolinal veeresid vaguniservalt katlakessed ja suure raginaga lagunes ukse juures nurgas püsside virn.

„Kurrat!“ karjatas ahju ees kapsaputru valvav poiss.

Vagun tõusis normaalseisakusse ja siis langes teine nurk uue kolinaga.

Rong jäi seisma.

Jooksime välja . . .

Punased olid meie äraolekul umbes pool meetrit rööpajatkude vahelt lasknud õhku. Õhkulastud koht oli lund täis tuisanud ning paha aimamata oli rong sõitnud hädaohtlikule kohale. Õhkulastud koht haigutas nüüd just veduriratta ees. Kaks tühja platvormi, suurtükivagun ja meie olime sellest sõitnud üle. Veel mõned sentimeetrid — ja raske vedur oleks istunud augus, kust teda ükski vägi poleks liigutanud. Vedas, peab ütleva.

Unustasime soomlased . . .

Vaikselt anti käsklusi . . . Vaikselt, sõnakuulelikult täideti need . . .

Lõhutud rööbaste vahekohta asetati kasepuuhalg. Ettevaatlikult hakkas vedur vedama. Hoidsime kõik õlad vaguni serva all, et seda takistada kraavi minevast. Esimene ratas sõitis puuhalule. Halg vingerdas suure raskuse all. Pilpapuru kees, kuid kange abiks võttes juhtisime lõpuks siiski ratta õigesse kohta.

Pühkisime highi. Asetasime katkisele kohale uue halu. Uus pingutus. Ka järgmine ratas jooksis jälle rööpassse . . .

Hurraa! ! ! Suurtükivorm oli üle.

Jäi veel kaks kerget tühja platvormi. Neid oli lapsemäng juhtida õigesse kohta.

Nahad märjad ronisime lõpuks vagunisse.

Õnn oli, et punased meid ei varitsenud. Siis poleks see nali nii libedasti läinud.

Esiteks ettevaatlikult, kuid siis juba täie auruga sõitis rong Valga poole. Süütasime tuled.

Meie vahva kapsapuder kõige padrunikastiga oli lennanud ahju ees istuvale „sellile“ sülle, kuid nii õnelikult, et ainult tema osa oli tal kasuka hõlmal.

„Kas teil tihti juhtub, et rong sõidab üle katkise koha?“ pärisid ettevaatlikult vaikselt jäänud soomlased.

„Peaaegu iga päev,“ vastasime külmavereliselt ja ajasime tulist kapsaputru suhu.

Soomlased jäid uskuma.

Oli juba valge, kui jõudsime Valka . . .

Toimetusele saadetud Kirjandus

N. P ä t s: Valgeil õil. Luuletused. Noor-Eesti Kirjastus 1935. a. Hind Kr. 2.50.

Mart Raud: Kirves ja kuu. Romaan. F. Sannamehe kaas. Noor-Eesti Kirjastus 1935. Hind Kr. 4.50.

R. Sirge: Väikesed soovid. Novellid. Kaas J. Vahtralt. Noor-Eesti Kirjastus 1935. a. Hind Kr. 2.50.

K. A. Hindrey: „Urmas ja Merike“. Ajalooline romaan, Kaas E. Järvelt. O.-ü. „Noor-Eesti Kirjastus“, Tartus 1935. a. Hind Kr. 4.75.

August Mälk: Öitsev meri. Romaan. E. Kollomi kaas. Noor-Eesti Kirjastus 1935. a. Hind Kr. 4.50.

Esimene abi õnnetusjuhtudel. Samariitlaste käsiraamat. Kolmas täiendatud trükk. Kirjutatud dr. V. Sumberg — Eesti Tervishoiu Muuseumi juhataja. Eesti Tervishoiu Muuseumi ja Naiskodukaitse Keskjuhatus ühine väljaanne.

Ed. Ahas: „Käekirja kool“, 3. vihk. Võortähed ja numbrid. O.-ü. „Noor-Eesti Kirjastus“, Tartus, 1935. a. Hind Kr. —15.

Eerik Laidsaar: Noorsõdur Pension. Jututsi sõdurielust. O.-ü. „Noor-Eesti Kirjastus“, Tartus, 1935. a. Hind Kr. 1.—. „Rahvaraamat“ nr. 6.

O. Luts: Väino Lehtmetsa noorpõlv. E. Järve kaas. O.-ü. „Noor-Eesti Kirjastus“, Tartus, 1935. a. Hind Kr. 2.—.

Friedebert Tuglas: Kriitika IV. O.-ü. „Noor-Eesti Kirjastus“, Tartus, 1935. a. Hind Kr. 3.—.

Prof. E. Tennmann: Hinge suremat. O.-ü. „Noor-Eesti Kirjastus“. Filosoofiline seeria nr. 2. Hind Kr. 1.25.

Dr. med. K. Lellep: Individuaalpsühholoogilise kasvatus põhihooni. Eesti Vaimutervishoiu ühingu toimetised I. O.-ü. „Noor-Eesti Kirjastus“, 1935. a. Hind Kr. 1.25.

Prof. Piiper: Pilte ja hääli kodumaa loodusest. E. Kollomi kaas. O.-ü. „Noor-Eesti Kirjastus“, Tartus, 1935. a. Hind Kr. 3.—.

Ed. Laaman: Jaan Poska. Elulugu. 157 lhk. Hind 150 s. 10 illustratsiooniga. „Suurmeeste elulood“ nr. 29. Eesti Kirjanduse Selts — Tartus.

R. Rohd: Väleküüs ja Tuhknai. Jutud lastele. Kaas ja illustratsioonid A. Peernalt (originaal-linoollõiked). O.-ü. „Noor-Eesti Kirjastus“, 1935. a. Hind Kr. 3.50.

A. H. Tammsaare: Kuningal on külm. Näidend '3' vaatuses 4 pildis. O.-ü. „Noor-Eesti Kirjastus“, Tartus, 1936. a. Hind Kr. 1.50.

Poliitilised peavoolud — konservatism, liberalism, sotsialism. Sissejuhatus poliitikasse V. Kirjutatud rootsi eriteadlased dr. L. Ljunglund, dr. H.-K. Rönblom ja R. Lindström, redigeerinud ja järeleõna kir-

jutanud prof. Peeter Tarvel. 112 lhk., hind 1 kroon. „Elava Teaduse“ aastatellijaile 75 senti.

K. A. Hindrey: Kindral Ernst Pödder, landesvääri võitja; Eesti rahvuslikud suurmehed I sari nr. 2. Elulooline kirjastik noorsoole. Kirjastusühing „Kooperatiiv“, 1935. 48 lk., hind 50 senti.

„Kindral E. Pödderi“ brošüürrike on autorilt määratud noorsoole. Muidugi on õige, et suured isikud oma elu ja tegudega on kahtlemata heaks eeskujuks noorsoole ajal, millal küpseb nende mentaliteet ja millal nad hakkavad seadma tähiseid oma elus. Kahtlemata parimaks eeskujuks on nimelt rahvuslikud suurmehed. Selles mõttes olgu tervitatav eesti üldtuntud tegelaste monograafiate ilmumine.

K. A. Hindrey on annud kindral Ernst Pödderist mõningaid üksikuid pildikesi kui sõdurist, nii ka kui inimesest. Üldiselt on neid aga nii vähe, et nad ei rahulda vähegi nõudlikumat lugejat. Eluloolisi andmeid sisaldab see töö vaevu biograafilise leksikoni ulatuses ja needki pole otseselt seotud kindral E. Pödderi tegevusega, vaid asetatud raamatu ette sissejuhatusena. Selle tõttu pole see raamatuke mingi monograafia, vaid autori mõningaid isiklikke mälestusi kindral E. Pödderist.

Kindral E. Pödder on meie vanemate sõjaväelaste, generaliteedi ja ka Eesti vabariiki rajanud isikute hulgas küllalt nii tähtis ja populaarne, et ta oleks vääri- nud kaugelt paremat eluloolist käsitamist kui on annud K. A. Hindrey! Võiks küsida, kas oli sellast kirjutust üldse vaja? See ei taba ju mingit eesmärki. Pealegi on meie vabadussõda ja tema sangarid võetud hoopis kriitilisemale vaatlusele.

Praegune noorsugu ei asu enam rahvuskultuuri nõudlikkuses sel tasemel, millel asus noorsugu kolm- kümme viis aastat tagasi.

Mis kirjanduslik või kultuuriline väärtus on sellel, kui teame, et kindral E. Pödder sõitis lõunarindel ringi, jalavann kaasas, sõitis mõnikord vaguni katusel, kohendas hommikuti püksitrakse ja siirdus mõnikord hilitunnil koju üle plangu... Kui meie midagi muud sellest mehest ei tea kirjutada, siis pigem ärgem kirjutagem, ärgem tehkem populaarsest kindralist kaprali, ja kui kirjutame — siis peamiselt küll vaid seda rohket ja väärtuslikku, mis kadunud kindralist löi populaarsema kuju, inimese ja sõjamehe kaasaegsete silmis, ning niisugusena me tahame teda alles hoida mälestuseks tulevastele põlvetele.

R. S.

Sõdur nr. 1/2.

Kaubandus-tööstuskoja Teataja nr. 2.

Eesti Mets nr. 1.

Kotkas nr. 1.

Areng nr. 1.

Tänapäev nr. 1.

Soome kaitseliidu häälekandja Hakkapeliitta nr. 2, 3.

Poola kaitseliidu häälekandja: Strzelec nr. 3 ja 4.

Leedu kaitseliidu häälekandja: Tritis nr. 3.

Kultuurne kodu ei saa olla raadioaparaadita, sest raadio informeerib meid kõige kiiremalt kõigist tähtsast sündmusist kodumaalt ja laia maailmast.

Omandage kõrgekvaliteediline ja hinnaväärne aparaat

ARE raadiotehase

suurimast valikust:

3-lambiline patareivastuvõtja

Sulev

Hind Kr. 95.—

on oma hinnaklassis väljaspool igasugust võistlust hinnalt ja kvaliteedilt. Olles varustatud suure permanentdünaamilise valjuhääldajaga annab võimsa ning kõlalt meeldiva vastuvõtu kõigist suuremaist Euroopa saatjast. Voolutarvitus on niivõrd vähene, et normaalse tarvituse juures on anoodpatarei vastupidavus 5—6 kuud.

4-lambiline patareisuper

Meloodia

Hind Kr. 170.—

on patareivastuvõtjate alal meie tänavusel raadioturul suurimaks lööknumbriks. Andes selektiivsuset ja tundlikkuset kõike sama, mida moodsad võrksuperid, tarvitab voolu väga tagasihoidlikult ning kvaliteetne permanentdünaamiline valjuhääldaja tagab võimsa ja kvaliteedilise vastuvõtu.

5-lambiline patareisuper

Atlas

Hind Kr. 200.—

pakub kõike, mida saab nõuda patareiaparaadilt selektiivsuset, tundlikkuselt, võimelt, luksuslikult välimuselt ja äärmiselt ökonoomsuset. „Klass B“ lõppaste koos permanentdünaamilise valjuhääldajaga ja automaatse helitugevuse reguleerijaga annab kõlalt parima ülekaude.

ARE võrkvastuvõtjad:

Väikesuper „Šeik“ Kr. 165.—

Suursuper „Maestro“ Kr. 200.—

Luksussuper „Maestro-Luxus“ Kr. 220.—

on tuntud üle Eesti kui kvaliteetaparaadid tagasihoidliku hinnaga.

Tutvuge nendega ARE toodete müügifirmade juures:

Tallinnas. A-s. Tormolen & Co.

Pärnus. K-m. Vnd. Jeerik.

Valgas. K-m. O. Ritson.

Tartus. T-ü. „Maja“.

Viljandis. O-ü. Esto-Muusika.

Narvas. A-s Tormolen & Co.

Jõhvis. K-m. Saar.

Paides. K-m. H. Kull.

Antslas. K. Kivi.

ARE raadiotehas Tallinnas, Narva mnt. nr. 25, telefon 300-30.